

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta

Bakalářská práce

**Překážky v návratu lidí bez domova do běžného života
a možnosti sociální práce s nimi**

Autor práce: Jan Nováček
Vedoucí práce: Mgr. Karel Šimr, Ph.D.
Studijní program: Sociální a charitativní práce

2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

21. března 2023

.....

Jan Nováček

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu bakalářské práce, Mgr. Karlovi Šimrovi, Th.D., za jeho ochotu, čas, hodnotné rady a komentáře, které mi byly velkým přínosem a inspirací. Dále bych chtěl poděkovat také RSDr. Jánovi Mišovičovi, CSc., za jeho čas, vstřícnost a za velmi hodnotné připomínky k mému výzkumnému šetření.

Obsah

Úvod	6
1. Pojmy a základní informace k problematice bezdomovectví	8
1.1 Fenomén bezdomovectví	8
1.1.1 Vymezení pojmů	8
1.1.2 Osoba bez přístřeší	9
1.1.3 Typologie bezdomovectví	9
1.1.4 Vznik a stádia bezdomovectví	10
1.1.5 Příčiny vzniku bezdomovectví	11
1.1.6 Individuální důsledky bezdomovectví, nejčastější problémy	12
1.1.7 Lidé bez domova jako oběti násilí	15
1.1.8 Bezdomovectví v České republice	16
1.2 Sociální vyloučení	17
1.2.1 Vymezení pojmu sociálního vyloučení	17
1.2.2 Charakteristiky sociálního vyloučení	17
1.2.3 Příčiny sociálního vyloučení	18
1.2.4 Klíčové oblasti sociálního vyloučení a situace v České republice	19
1.3 Společensky znevýhodněné osoby	21
2. Sociální práce s lidmi bez domova	23
2.1 Druhy sociální práce	23
2.1.1 Sociální poradenství	23
2.1.2 Doprovázení při jednání s úřady	24
2.1.3 Dobrovolnictví	24
2.1.4 Kritická sociální práce	25
2.2 Organizace pracující s lidmi bez domova	26
2.2.1 Charita ČR	26
2.2.2 Diakonie ČCE	26
2.2.3 Armáda spásy	27
2.2.4 Feantsa	27
2.2.5 Naděje	27
2.3 Služby zaměřené na naplnění základních potřeb	28
2.3.1 Základní pomoc	28
2.3.2 Terénní sociální práce	28
2.3.3 Azylový dům	29
2.3.4 Noclehárna	29
2.3.5 Chráněné bydlení	29
2.3.6 Dům na půl cesty	30
2.3.7 Chráněná a podporovaná zaměstnání	30
2.3.8 Veřejně prospěšné práce	31
2.3.9 Krizová intervence	31
2.4 Služby zaměřené na reintegraci a soběstačnost	31
2.4.1 Resocializace	31
2.4.2 Individuální práce s klientem	32
3. PRAKTICKÁ ČÁST	33
3.1 Cíl výzkumné části	33
3.2 Metodologie výzkumu	33
3.3 Technika sběru dat	33

3.4 Výzkumný vzorek	34
3.4.1 Profil výzkumného vzorku.....	34
3.4.2 Vstupní data informantů.....	34
3.5 Interpretace a analýza rozhovorů.....	35
3.6 Otevřené kódování.....	35
3.7 Shrnutí.....	44
Závěr	45
Seznam použitých zdrojů.....	46
Seznam použitých zkratk	49
Seznam příloh.....	49
Příloha I.....	50
Příloha II.....	52
Příloha III.....	53
<i>Rozhovor č. 1 – E.....</i>	<i>53</i>
<i>Rozhovor č. 2 – S.....</i>	<i>54</i>
<i>Rozhovor č. 3 – H.....</i>	<i>56</i>
<i>Rozhovor č. 4 – P.....</i>	<i>58</i>
<i>Rozhovor č. 5 – Z.....</i>	<i>60</i>
<i>Rozhovor č. 6 – D.....</i>	<i>62</i>
<i>Rozhovor č. 7 – R.....</i>	<i>64</i>
<i>Rozhovor č. 8 – O.....</i>	<i>66</i>
ABSTRAKT	69
ABSTRACT	70

Úvod

Cíl této bakalářské práce spočívá v popisu příčin bezdomovectví, bariér v návratu do běžného života a možností sociální práce s lidmi bez domova. Západní společnost, ve které žijeme, je charakterizována tím, že hlavní důraz přikládá na práva a autonomie jednotlivce, kterého pokládá za znalce svého vlastního života, a tak jen on může určit, co je pro něj nejpříznivější a správné. Naše společnost se také vyznačuje tím, že se dlouhodobě odklání od tradičních, náboženských představ a víry a orientuje se více na konzum a výkon, a chápání smyslu života člověka a jeho potřeb být užitečný i v momentě, kdy má nějaké fyzické či psychické problémy, je často vytěšňováno na okraj zájmu. Tím se může stát, že dotyčný jedinec bez pomoci druhých může skončit na ulici a následná pomoc z ní je náročnější. Média se lidmi bez domova zabývají velmi okrajově, hlavně v zimních měsících, kdy místa v azylových domech jsou obsazena a ti méně „šťastní“ jsou vystaveni vlivu zimního počasí v jeho plné síle.

„Bezdomovectví je výrazný fenomén dnešní doby, denně zaměstnává zástupy sociálních pracovníků, přidělová vrásky mnoha komunálním politikům a vzbuzuje rozporuplné pocity v laické veřejnosti. O lidech bez domova toho bylo řečeno a napsáno již mnoho, přece tak málo. Kolik jen toho o těch zubožených lidech na ulicích ještě nevíme!“¹

Nesetkat se v dnešní době s lidmi bez domova ve městě či na vesnici už není žádný problém, vnímáme je již 30 let. Jak se ale vypořádat s tím, že takoví lidé mezi námi žijí? Lidé bez domova jsou většinou společností odmítání, většina se na ně dívá „skrz prsty“. Ale mnohdy si neuvědomujeme, že tyto lidé měli rodiny, práci, koníčky, vize.

Při dotazování se mých respondentů na určité otázky jsem se musel zamyslet, proč jsou lidé bez domova vnímáni takovým způsobem. Z milujícího otce se po rozvodu stane nechtěná přítelkyně, další přemýšlí nad tím, kde sehnat práci a bydlení. Do toho zasáhne pandemie Covidu 19 a rázem se z pracujícího a v bytě žijícího člověka stane člověk bez domova. Protože se dostávám při svém zaměstnání do kontaktu právě i s lidmi bez domova, není mi tento sociální aspekt společnosti lhostejný. Zvláště, když po několika letech potkám osobu, kterou znám od útlého mládí, a najdu ji na ulici ve zbledovaném stavu.

Vnímám, že tyto lidé prošli nebo procházejí nějakou svou osobní krizí, což ale neznamená nezaujmout postoj, který je podstatný a náležitý vůči lidem bez domova (ale i vůči lidem, kteří jsou znevýhodněni po stránce materiální, nicméně mohou strádat v rovině fyzického či psychického problému nebo nemoci). Tito lidé si zaslouží naši pomoc, protože ač jsou bez domova, jsou stále lidmi. Proto jsem si zvolil téma o těchto lidech, abych ještě více porozuměl této problematice. Zároveň to souvisí s výkonem práce sociálního pracovníka, který se musí v této oblasti orientovat, být empatický, znát práva, etických zásad, a jestliže chce tuto práci vykonávat svědomitě a kvalitně, musí být obeznámený se současným děním.

Bakalářská práce má dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část se dělí dále na dvě části rozdělené do kapitol.

¹ PRŮDKOVÁ, T., NOOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 7.

První část se zabývá obecnou problematikou bezdomovectví, vysvětlením pojmu bezdomovectví, typologií bezdomovectví, sociálním vyloučením, příčinami bezdomovectví a problematikou života na ulici.

Druhá část praktické části práce se zabývá popisem sociální pomoci s důrazem na odpovídající podoby sociální práce.

V teoretické části práce vycházím z odborné literatury a dalších dostupných zdrojů, které se zabývají problematikou bezdomovectví a sociální práce.

V praktické části této práce je uveden výzkum, který zahrnuje polostrukturované rozhovory. Metoda, kterou jsem zvolil, je dotazování. Otázky jsou kladeny lidem bez domova. Na jejich základě se pokusím vyjasnit, co brání těmto lidem v návratu do běžného života. Metodologická část popisuje metody a strategie použité při sběru dat i při výběru respondentů.

1. Pojmy a základní informace k problematice bezdomovectví

Jestliže chceme pochopit problematiku bezdomovectví, jeho vznik a příčiny, musíme znát základní informace. Jen tak pronikneme hlouběji do problematiky, která se bez těchto informací nedá pochopit, natož pak účinně pomoci lidem na ulici s jejich životní situací. Informace jsou hlavním a zásadním prostředkem pomoci sociálního pracovníka v této práci.

1.1 Fenomén bezdomovectví

Jev bezdomovectví se objevil v Československu po Sametové revoluci, tedy po roce 1989. Bylo to způsobeno politickými a sociálními změnami. Bezdomovectví však není otázkou porevoluční, ale vyskytuje se již staletí předtím. Se stavbou a osídlením prvních měst se objevují i první žebraři. Dle všeho bezdomovectví k lidské civilizaci patří.² Ekonomické a společenské přeměny bez přestání zesilují pocit nejistoty u stále většího počtu a okruhu jedinců či skupin. Ti nejvíce zranitelní jsou vyřazeni ze sociálního a ekonomického života. Mladí ale i lidé v púlce produktivního věku se ekonomicky nemusí či nemohou uchytit, dále to jsou dlouhodobě nezaměstnaní, ženy, které jsou diskriminované, jedinci postižení různými nemocemi či invaliditou. Velkou roli v životě těchto lidí hraje i nefunkční rodinné zázemí a nedosažení adekvátního vzdělání. Velice často tak pozbývají výhod plynoucích z práce celé společnosti a státu, a tím se ocitají na okraji.³

1.1.1 Vymezení pojmů

Bezdomovectví je z psychosociálního aspektu jevem, v němž nejde jen o definici v souvislosti s bydlením, ale o jasnou podobu života. Tuto krajní proměnu přijímají lidé, jejichž osobnostní charakteristika je podstatným způsobem přeměněna, a oni z této příčiny nemají kapacitu vykonávat mnohé sociální nároky. Mnohdy se nejedná o jejich vlastní výběr, ale vlastně o společenský úpadek, který nedokážou ovlivnit. Bezdomovectví je důsledkem generalizovaného psychosociálního selhání, které je propojeno se ztrátou skoro všech obvyklých rolí a citelným úpadkem sociální vážnosti. Tak podstatným způsobem zpravidla mohou selhat jedinci s porušenou osobností, s neuspokojivými pravomocemi a nevyhovujícími zvyky.⁴ „Bezdomovectví je více než nedostatkem přístřeší a více než chudobou. Je součástí širšího procesu marginalizace, založeného na neschopnosti bezdomovců participovat na způsobu života, který je standardní pro většinu populace. Bezdomovectví je jen vzácně volbou, častěji je výsledkem procesu postupného sociálního propadu a následné rezignace na lepší alternativu.“⁵

² Srov. BARTÁK, M. *Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I.*, s. 5.

³ Srov. HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*, s. 43.

⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 748.

⁵ Tamtéž.

1.1.2 Osoba bez přístřeší

Výraz bezdomovec se skládá ze dvou výrazů – bez (upozorňující na nepřítomnost něčeho) a domov (jedna z významných stránek bydlení, ne ovšem bydlení jako takové).⁶

Tento výraz se zaryl hluboko do naší paměti. Co toto slovo pro naše předky znamenalo? „Ještě před dvěma generacemi si většina lidí pod pojmem domov představovala rodinné prostředí a za bezdomovce byli považováni ti, kdo obývali laciné ubytovny nebo svobodárny. Říkalo se jim bezdomovci (*homeless*), protože žili sami a málokdy se vídali se svou rodinou nebo příbuznými. V průběhu posledních dvou nebo tří desetiletí se situace změnila. Stále totiž přibývá lidí, kteří žijí osaměle z vlastního svobodného rozhodnutí. Pojem bezdomovec byl proto přenesen na rostoucí kategorii těch, kdo vůbec nemají kde spát – buď nacházejí dočasné útočiště v charitativních útulcích, nebo přespávají na ulici, v parcích, na nádražích nebo ve zchátralých, opuštěných budovách.“⁷

Bezdomovci můžeme nazvat lidi společensky znevýhodněné, kteří ztrácejí, či pozbyli pouta se svými příbuznými či rodinnými příslušníky, pouta přetrhávají i s úřady. Ztráta dokumentů, občanského průkazu není žádnou výjimkou. Ocitají se osamoceni na ulici, bez vidiny nějakého lepšího zaměstnání, bez přístřeší. Toulají se městskou aglomerací a dokonce i vesnicemi, jsou vděční za občasnou finanční výpomoc nebo potravinový či hygienický balíček. Zánovním či obnošeným oblečením, které je čisté, také nepohrdnou. Tak se ocitají v bludném kruhu s pocity ztráty víry ve svoji osobu a své schopnosti.⁸

1.1.3 Typologie bezdomovectví

Existují další druhy rozdělení. Podle autorů Hradeckých máme tři základní formy bezdomovectví. Je to bezdomovectví zjevné, skryté a potencionální.⁹

Zjevné bezdomovectví patří k nejviditelnějším formám a je mu věnována největší pozornost. Zjevní lidé bez domova jsou osoby bez přístřeší. Přežívají, pokouší se existovat na ulicích, na nádražích, nepohrdnou ale i parky. Při venkovních teplotách klesajících pod bod mrazu, tedy nejvíce v zimním období, využívají služeb azylových či jiných srovnatelných zařízení, která jsou pro ně určena.¹⁰

Skrytí bezdomovci jsou osoby, jež nemají kde bydlet, avšak služby pomoci pro lidi bez domova z různých pohnutek nechtějí využívat. Výskyt lidí bez domova tohoto druhu můžeme pozorovat zejména v územích, kde je pomoc pro tyto osoby nedostačující. Přežívají ve squatech, kontejnerech, ve stanech v lesích, v ruinách, které se mají bourat. Když ale přijde zima, déšť a mráz, dokážou se přesunout s žádostí o pomoc tam, kde obvykle nacházejí pomoc zjevných lidí bez domova.¹¹

Jako *potencionální bezdomovce* nazýváme jedince, jejichž potřeby jsou institucím buď zcela neznámé, nebo povědomé jen z nějaké části. Tito lidé přežívají v různorodých, existenčně kritických podmínkách, každodenních rodinných problémech

⁶ Srov. BARTÁK, M. *Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I.*, s. 13.

⁷ Tamtéž.

⁸ Srov. HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*, s. 37.

⁹ Srov. tamtéž.

¹⁰ Srov. tamtéž, s. 36.

¹¹ Srov. tamtéž, s. 40.

a nestandardních situacích, mají nesnáze osobního charakteru. Finanční situace při zaplacení poplatků za byt a jeho možná ztráta je u těchto lidí stále aktuální a dělá jim velké problémy žít dál jako většinová populace.¹²

Máme možnost i jiného srovnání, a to podrobnějším členěním, jako je evropská typologie ETHOS, kterou vytvořila organizace FEANTSA (Evropská federace národních organizací pracujících s lidmi bez domova). Typologie ETHOS (Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení) v české formě posuzuje pojetí bezdomovectví v širším měřítku. Pojmenování je členěno do čtyř teoretických podskupin podle nepřítomnosti jednotlivých oblastí, které jsou důležité pro život. Do této kategorie patří lidé bez bytu, s nejistým bydlením a nevyhovujícím bydlením. Každá skupina je dále rozpracována. Skupina *bez střechy* obsahuje osoby přežívající na ulici mimo všechny potenciální ubytovací možnosti. Tato skupina je nejviditelnější podobou tohoto jevu. Do skupiny *bez bytu* jsou zahrnuty osoby přežívající z různorodých příčin v prozatímním, nouzovém ubytování (je považováno jako dočasné bydlení, krátkodobé azylové bydlení nebo ubytovny), či dlouhodoběji v zařízeních (nemocnice, věznice). V této kategorii nejde již jenom o absenci střechy nad hlavou, ale je zde i velmi obtížné fungování, nebo spíše absence sociálních vazeb. Do skupiny *nejisté bydlení* jsou zahrnuti lidé, kteří nemají vlastní bydlení a bydlí u přátel či příbuzných nebo bez oprávnění na současné bydlení. Tyto osoby ohrožuje vystěhování, které může nastat výpovědí z bytu, ztrátou vlastnických práv na byt či kvůli domácímu násilí. Žijí tak v neustálém nebezpečí ztráty bydlení. Do skupiny *nevyhovující bydlení* jsou zahrnuty osoby, které žijí v provizorních či neobvyklých stavbách, v nedostatečných hygienických podmínkách, v přelidněných bytech. Tím myslíme squat, marigotku, karavan, na svém pracovišti se souhlasem majitele a další.¹³

Dále můžeme bezdomovectví rozdělit na chronické, cyklické a dočasné. Máme dělení i podle specifických skupin. Hovoříme o dospělých jedincích, o rodinách bez domova a o mladých lidech bez domova. Vytvořených typologií je mnoho, můžeme je dělit i podle zdrojů obživy, které jedinec přijme za své vlastní. Mluvíme tu o žebrání, vybírání kontejnerů a popelnic, hromadění sběrného odpadu, brigády a další.¹⁴

1.1.4 Vznik a stádia bezdomovectví

Podstatným rysem, který působí jak na propad jedince na ulici, tak zůstávání v pozici člověka bez domova, je neschopnost či malá vůle vytrvale pracovat. Ta může souviset s pozbytím pracovních zvyků, neodpovědností, omezování se v zaměstnání při přijímání různých nařízeních či úkolů. Práce jako taková je podstatnou podmínkou života dospělého člověka v naší společnosti. Ekonomická soběstačnost a životní cíle jedince určují jeho další život.¹⁵

Na vznik bezdomovectví i na organizmus budoucího bezdomovce má vliv též stres.

Podle Hanse Selye, který zkoumal adaptaci na dlouhodobý stres, má průběh adaptace u člověka bez domova na stres tři stádia. Prvotní stádium označuje Selye jako alarmující stádium adaptace na bezdomovectví. To začíná ztrátou bydlení, tedy událostí s projevem tísně. Taková osoba chápe ztrátu svého zázemí jako velmi traumatizující

¹² Srov. tamtéž, s. 41.

¹³ Srov. KLIMENT, P., DOČEKAL, V. *Pohled na bezdomovectví v České republice*, s. 21.

¹⁴ Srov. tamtéž, s. 25.

¹⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, M., MAREK, J., CSÉMY, L. *Bezdomovectví ve středním věku: příčiny, souvislosti a perspektivy*, s. 50.

děj, který nemůže vlastními silami ovlivnit a ani předvídat. I když byl schopen jako osoba zaregistrovat podněty hrozící obratem v jeho životě, sám si je raději nepřipouštěl. Věděl, že může o bydlení přijít, ale krizovou situaci neřešil v dostatečném předstihu. Takový člověk přirovnává ztrátu bydlení k společenské sebevraždě. Nový stav je pro něj stresující a neví, jak dál pokračovat ve svém životě. Aktivně hledá pomoc u známých, či v neziskových organizacích, ale ne vždy má takové informace o formě pomoci, proto klesá ke „dnu“. Charakteristickou odpovědí je přehnaná vděčnost za pomoc, stud a snaha své bezdomovectví před ostatními skrývat. Často se přestěhuje do jiného města, kde má větší šanci najít práci. Toto stádium může trvat jeden až dva měsíce. Jedná se o nejvíce stresové stádium, kdy strádá charakteristickými odezvami na stres, jako je úzkost, vztek, agrese, apatie a deprese.

Během následujících měsíců života na ulici vchází bezdomovec do stádia odporu, kdy u něj dochází ke změně chování v následku zklamání, že se jeho život neubírá správným směrem. Pokouší se o různé taktiky, aby se vymanil z ulice. Ulici a život v ní bere jako provizorium. Čas strávený na ulici určuje jeho pocit pokoření a s jeho prodlužováním vzrůstá i vnitřní napětí, které tlumí ochrannými mechanismy. V tomto stádiu nemá člověk bez domova rád čekání. Když „něco“ není dle jeho představ, je vnitřně ukřivděný a veškerá východiska své situace odmítá. Prezentuje se uhybavým chováním, výmluvami a odsouváním východiska své situace na pozdější dobu. Je ve velice komplikované situaci. Snaží se zachránit si zbytky sebe sama z předešlé doby a minulost klade do kladného světla i za cenu úniků do imaginace. Toto je další nepovedený pokus o uniknutí z bezdomovectví a útok na vlastní sebevědomí. Okolí působí na jeho osobnost, a tak pozměňuje své chování, myšlení, emoční prožívání a další. Aniž by si to uvědomoval, přijímá postupně celou roli bezdomovce, protože mechanismy, které jej chrání před identifikací s rolí člověka bez domova, postupně ochabují.

Posledním stádiem proměny jedince je rezignace. Ta probíhá v průběhu 2 až 5 let života na ulici. Nejvýznamnějším rysem rezignace člověka bez domova je přesvědčení, že ulice přestává být provizoriem a je jeho domovem. Je to jednotvárný život s téměř konstantním denním řádem. Během času reálná i hypotetická schopnost k návratu do společnosti, jak z pohledu pomáhajícího, tak člověka bez domova, zaniká. Bezdomovectví má devastující účinek na osobnost člověka. Nejpalčivější otázka je pokročilý alkoholismus, chronifikace nemocí, nepřítomnost vůle, neřešitelné zadlužení, rezignace na přeměnu životního stylu, změnu osobnosti či demence z nedostatku stimulace. Nevratný proces u člověka bez domova se však může i po deseti letech změnit v úspěšné vymanění jedince z žití na ulici. To závisí hlavně na vůli takového člověka.¹⁶ Na vznik bezdomovectví mají dále také vliv duševní poruchy.

1.1.5 Příčiny vzniku bezdomovectví

Všeobecně je možné prohlásit, že příčiny bezdomovectví u mužů a žen se kvalitativně liší. U mužů převládají zpravidla faktory materiální a osobní, v menší míře pak vztahové a institucionální. Bezdomovectví u mužů je častější, a to ze dvou příčin. Ta první je materiální povahy, jako je ztráta zaměstnání z jakéhokoli důvodu, ztráta střechy nad hlavou či malé peněžní příjmy. To se prolíná s příčinami osobního charakteru, jako je stáří, závislost na psychotropních látkách, opuštěnost či nemoc. Muži

¹⁶ Srov. MAREK, M., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 103.

mají také přirozenější sklony předvádět své žití na ulici tak, že aktivně navštěvují nabízené služby, či se bezostyšně předvádějí na veřejných místech.

Hlavním důvodem bezdomovectví u žen je faktor vztahový, jde zejména o problémy v partnerských vztazích, které bývají nezřídka proluty násilím. Ženy si přejí předejít riziku života v podmínkách zjevného bezdomovectví, proto u nich převažuje bezdomovectví skryté. Mnohdy řeší svůj partnerský problém postupem, který je vlastní právě znevýhodněným ženám – přebývají u přítele či přítelkyně atd.

1.1.6 Individuální důsledky bezdomovectví, nejčastější problémy

Definovat individuální důsledky bezdomovectví není jednoduché. Lidé, kteří se bezdomovectvím zabývají, vidí mnoho důsledků. Pokusím se osvětlit ty nejzásadnější problémy, které k bezdomovectví vedou.

Bydlení

Výchozí směrnicí pro přijetí do společnosti je bydlet, být zařazen do trhu práce a uznat roli ve společnosti očekávanou a lety prověřenou. Úroveň bydlení se v postupu let i staletí měnila a mění, avšak lidé, kteří se do společnosti nezačlenili, nevymizeli. Jedinec má vzhledem k společenství závazky, které musí plnit, a současně má svá vymahatelná práva a nároky.¹⁷

Co má však člověk dělat, když z nějakého důvodu o své bydlení přišel? Jestliže pracuje, má šanci se člověkem bez domova nestát. Existuje podnikové bydlení či ubytování v podnikových ubytovnách. I ubytování v nepodnikových ubytovnách je pro takového jedince náležitým východiskem, kdy vystupuje jako člověk dostatečně zdatný, vědom si cíle, ke kterému směřuje, a je i relativně v dobrém zdravotním stavu. Ubytovny obvykle zaručují základní hygienické předpoklady k očištění těla a teplo, bývají prozatímním řešením, někdy však i dlouhodobým. Pro jednoho jedince mohou být tyto ubytovny společensky sjednocující před dosažením cíle, a to vlastního bytu nebo podnájmu, pro jiného jedince zbývající posledním bodem před sociálním pádem. Do holobytu se jedinec dostane obvykle pro neplacení sjednaného nájemného. Příčiny neplacení mohou být různé.¹⁸

Po holobytu se pak domovem jednotlivce může stát squat, stan v lese, chata či přístřešek v zahrádkářské kolonii, v městských částech to může být křoví v parcích, výklenky budov či přespávání v nádražních budovách. V takových případech je to s hygienickými návyky lidí bez domova podstatně horší. Chybí jim tekoucí voda, elektřina, teplo. S tím je spojen nepořádek kolem jejich úkrytů, špína a zápach. Mnozí z nich si problémy s bydlením způsobili svou bezstarostností či neuvážením o budoucím vývoji věcí.¹⁹

Zaměstnání

Člověk, který ztratí skutečné trvalé bydliště, se pak mnohdy z různých příčin nachází v jiných částech města, okresu či kraje, než tam, kde je hlášen (např. na obecním úřadě). Jako žadatel o zaměstnání se může zaevidovat jen na úřadu práce náležejícím podle trvalého bydliště, když však splňuje další předpoklady. Někteří lidé

¹⁷ Srov. tamtéž, s. 59.

¹⁸ Srov. HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*, s. 46.

¹⁹ Srov. MAREK, M., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 69.

bez domova takové zákonné podmínky nenaplnují, další mají v podvědomí uložený nezdravý strach z úřadů a jejich úředníků. Případně si někteří jedinci bez pomoci cizího člověka, úředníka nedovedou seřadit, utřídit své věci. Takový jedinec pak souhlasí s příležitostnými pracemi, v lepším případě v podobě dohody o provedení práce, mnohdy však nelegálně, bez dohody. Méně psychicky odolný člověk bez domova se pak může snadno dostat do vleku a závislosti na svém „zaměstnavateli“. V krajních případech se tento vztah může podobat nevolnictví, kdy člověk bez domova pracuje jen za stravu, ubytování a příslib budoucího výdělku v horizontu několika měsíců. Práce jsou nejčastěji na stavbě či v zemědělství. Člověk, který vyhovuje v podmínkách registrace jako žadatel o zaměstnání, ale nepřebírá korespondenci, pozbývá všechny možnosti, jak by mu mohl pomoci úřad práce. Nezíská tím nárok na podporu v nezaměstnanosti, nemůže být requalifikován atd. V poslední řadě mu nabíhá dluh na sociálním a zdravotním pojištění.²⁰

Ve shánění, či udržení si pracovního místa potřebuje člověk různé doklady, jako je občanský a řidičský průkaz, výpis z rejstříku trestů či potvrzení o dosažené kvalifikaci. Bez mobilního telefonu, kontaktu na sebe, nemůže dát člověk bez domova zaměstnavateli do rukou možnost, jak ho kontaktovat. Takový člověk není nejspolehlivější zaměstnanec a v mnoha případech má i nějaký zdravotní hendikep.²¹

Rodina

Činitele ovlivňující nebezpečí pádu na ulici mohou mít původ různého druhu, ale zpravidla dochází ke hromadění jednotlivých rizik. Jedním, a nejspíše tím nejzásadnějším pro člověka jsou nepříznivé zážitky s vlastními rodiči, potažmo v podobě prožívání dětství a dospívání. Výchozí zážitky jsou důležité i pro další růst v životě a směřování daného jedince v dospělosti.²²

Z pohledu na bezdomovectví a rodinu je největšímu riziku stát se člověkem bez domova vystavena osoba samotářská, izolovaná, která od rodiny odešla či jí byla opuštěna. Též rodina, která je tvořena jen jedním rodičem, může být ohrožena bezdomovectvím z důvodu nízkého příjmu a vysokých nákladů. U rodiny s jedním rodičem převládají většinou ženy. Muži jsou mnohdy izolováni a shání náhradní ubytování.²³

Rodina riziková

S rodinou rizikovou, problematickou a s neuspokojivým dětstvím a z toho plynoucími důsledky získalo zkušenost i část lidí bez domova středního věku. Celých 37 % z nich považovalo svou původní rodinu za rizikovou. Necelých 47 % těchto lidí středního věku hodnotilo svou původní rodinu jako přijatelně fungující alespoň do doby, než jim bylo 12 let.²⁴

Nelze ale jednoznačně prohlašovat, že jakákoliv riziková rodina produkuje stereotypně rozklad rodiny a její nefunkčnost. Podle dalších výzkumů můžeme

²⁰ Srov. HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*, s. 48.

²¹ Srov. MAREK, M., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 79.

²² Srov. VÁGNEROVÁ, M., MAREK, J., CSÉMY, L. *Bezdomovectví ve středním věku: příčiny, souvislosti a perspektivy*, s. 17.

²³ Srov. HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*, s. 50.

²⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M., MAREK, J., CSÉMY, L. *Bezdomovectví ve středním věku: příčiny, souvislosti a perspektivy*, s. 18.

usuzovat, že rodiny, které jsou nějakým způsobem pod tlakem svých problémů, s nenávisťou interakcí a s oslabenou funkčností, náleží k těm rodinám, jejichž členové jsou mnohdy v ohrožení spadnout do role lidí bez domova.²⁵ Náleží k nim především:

- „rodiny s dospělým alkoholikem
- rodiny s členem rodiny závislým na drogách
- rodiny s dospělými delikventy
- rodiny s členy s psychickou poruchou
- rodiny se zneužívanou, či týranou ženou
- rodiny svobodných matek
- rodiny rekonstruované
- rodiny romské
- rodiny migrantů a rodiny hledající exil.“²⁶

Takový rozpad rodiny, rodinného vzorce, hraje v bezdomovectví zásadní roli. Nejhuře rozpad rodiny a jejích vztahů dopadá na ty nejmenší a nejzranitelnější jedince, což jsou děti. Z těch se v dospělosti rekrutují někteří budoucí bezdomovci. Nejvíce ohroženi jsou lidé z chudých či znevýhodněných rodin.²⁷

Další spouštěcí mechanismy jak se stát člověkem bez domova

- opuštění domu rodičů po vzájemné hádce
- manželské, nebo partnerské selhání ve vztahu
- ovdovění
- opuštění institucionální péče
- opuštění věznice
- ostré zhoršení duševního zdraví nebo zvýšení zneužívání alkoholu a drog
- finanční krize spojená s růstem dluhů a nechutí je řešit
- nedostatek kvalifikace pro budoucí práci a uplatnění ve společnosti²⁸

Zdravotní stav

Zdravotní stav také rozhoduje o životě a budoucnosti potencionálního bezdomovce. Z velké většiny se na ulici dostávají lidé, kteří mají nějaké duševní problémy. Tyto duševní problémy oproti fyzickému zdraví jsou složité. Je velké procento lidí bez domova, kteří mají určenou psychiatrickou diagnózu nebo vážnou poruchu osobnosti. Nejvíce jsou u těchto lidí zastoupeny psychózy, závislosti, neurózy a deprese. Problém, se kterým se můžeme setkat, jsou bezdomovci vozíčkáři, lidé s amputovanými končetinami a obdobně významnými důsledky chorob či úrazů. Tito lidé potom nesou následky svého postižení v životě.²⁹

Konzumace alkoholu

Konzumace velkého množství alkoholu je pro jedince jako takového začínající problém. Je to nezpůsobilost systematicky vykonávat práci v zaměstnání, udržení si dobrých vztahů s příbuznými či jinými blízkými lidmi. Tak může začít propad na ulici.

²⁵ Srov. HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*, s. 50.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Srov. BARTÁK, M. *Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I.*, s. 37.

²⁸ Srov. tamtéž, s. 26.

²⁹ Srov. PRŮDKOVÁ, T. NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 20.

Když se takový člověk dostane na ulici, spotřeba alkoholu u něj vzroste, protože v jeho pití mu nikdo nebrání. Tímto způsobem se člověk bez domova pokouší srovnat se svým stresem z života na ulici. Nadměrné užívání alkoholu je u těchto lidí velký problém. Uvědomují si, že pití alkoholu je spojeno s dalšími problémy, které by jinak neměli. Hlavní příčinou pití alkoholu bývá i nuda a nedostatek jiné činnosti.³⁰

Konzumace drog

Alkohol bývá to první, na čem je člověk závislý. Pak následují drogy. Také jejich konzumace staví jedince na šikmou plochu vlastního života. Drogy jsou bohužel více rizikové než alkohol a jedinec se na ulici dostává dříve. Lidé, kteří se vyskytli na ulici, mají mnohem častěji problémy s drogami než většina populace. Lidé, kteří mají s životem na ulici zkušenosti více než 10 let, začali brát drogy již před svým pádem do role člověka bez domova. Na ulici s sebou strhávají další lidi bez domova.³¹

Právo lidí bez domova na zdravotní pojištění

Pro jedince či skupinu lidí bez domova je důležitý novelizovaný zákon č. 20/1966 Sb., O péči a zdraví lidu. Ten stanovuje základní pravidla v oblasti zdravotnictví. Lidem bez domova je nakloněn zvláště § 9, který zaručuje právo na poskytování zdravotní péče podle ustanovení zákona o všeobecném zdravotním pojištění a předpisů vydaných k jejich provedení. Tento zákon o péči a zdraví lidu vyjadřuje práva občanů a způsob zákonného vyjádření o všeobecném zdravotním pojištění (č. 550/1919 Sb.). Vztahuje se na všechny osoby, které jsou hlášeny (mají trvalý pobyt) na území České republiky, což zahrnuje i cizince, a na osoby pracující u zaměstnavatele, který má na území naší republiky sídlo, ale i zaměstnance, kteří nemají v republice trvalý pobyt. Veškeré tyto osoby, na něž se zákon vztahuje, jsou označovány jako pojištěnci. Nejsou sice plátcí pojistného, zákon však neumožňuje odmítnout jim zdravotní péči.³²

Sociální zabezpečení

Jistý druh sociální dávky dostává 60 % lidí bez domova středního věku, 38 % dostává dávku v hmotné nouzi. Důchod, ať už invalidní či starobní, jich dostává 23 %. Bohužel jim peníze rychle dojdou, protože s těmito financemi neumí hospodařit a zároveň se nejedná o velké částky peněz. Pro lidi na ulici jsou ale i tyto částky velmi důležité. Udrží je při životě, samozřejmě ale nestačí na to, co by si tyto lidé potřebovali koupit. Na vině jsou hlavně alkohol a cigarety, které lidé bez domova rádi užívají. Příčinou, proč někteří z nich na sociální dávky nedosáhnou, je jejich nezpůsobilost k nějakému úkonu nutnému k jejich dosažení. Již samotné docházení na úřad, zaregistrování se, vyplnění formulářů či komunikace s úředníky je pro ně velký problém.³³

1.1.7 Lidé bez domova jako oběti násilí

Lidé, kteří se dostali na ulici, jsou ohroženi násilím, terorem ze strany jedinců či skupin lidí, jejichž smýšlení je vůči lidem bez domova extrémistické. Nejvíce ohroženi

³⁰ Srov. VÁGNEROVÁ, M., MAREK, J., CSÉMY, L. *Bezdomovectví ve středním věku: příčiny, souvislosti a perspektivy*, s. 165.

³¹ Srov. tamtéž, s. 177.

³² Srov. HRADECKÁ, V. HRADECKÝ I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*, s. 20.

³³ Srov. VÁGNEROVÁ, M., MAREK, J., CSÉMY, L. *Bezdomovectví ve středním věku: příčiny, souvislosti a perspektivy*, s. 140.

na životě jsou, když spí. Ten, kdo spí, je úplně bezbranný. Bohužel i v situaci, kdy nespí, jsou také v ohrožení. Jejich fyzická kondice nebývá již úplně stoprocentní. Čelit pak nenadálému útoku od jedince či skupiny lidí, kteří sami v sobě mají nějaký problém, bývá pro bezdomovce fatální. Zranění lidí bez domova na těle je častým jevem. Policii kvůli vlastnímu napadení mnohdy nevolají. Někdy násilí na lidech bez domova páchají i muži zákona, policisté v uniformách.³⁴

1.1.8 Bezdomovectví v České republice

Bezdomovectví je lidmi chápáno jako další začínající, šířící se sociální problém. Před rokem 1989 na území bývalého Československa existovali lidé bez domova. Patrné bezdomovectví bylo tehdejšími úřady represivně likvidováno. Jednotlivci, kteří byli tehdejšími úřady odhaleni, byli zavíráni do vězení, nebo do psychiatrického či jiného zařízení. To byl způsob, jak napravit zjevného jedince bez domova. Být bez domova rozporovalo tehdejší vládní teorii, která tvrdila, že v našich končinách bylo bezdomovectví zcela vymýceno.³⁵

Po Sametové revoluci se proces bezdomovectví začal plně dostávat před zraky většinového obyvatelstva. Proběhly proměny na trhu práce i na trhu s byty. Protože v podnicích začala ozdravující rozvojová činnost, z trhu práce začali vypadávat jednotlivci, kteří neměli chuť sebe někam posunout a odmítali pracovat. Podniky, které utlumovaly činnost, rušily i své podnikové ubytovny. Lidé, kteří tam žili a neměli rodinné zázemí a rodinné vazby, s menšími příjmy a uspořené prostředky těžko nalézali jiné bydlení. Byty a jejich prodej se začal řídit tržními zásadami, které se začlenily především do ukončení úpravy nájemného. Být zaměstnan, chodit do práce přestalo být povinností, ale stalo se právem, které s sebou však přináší i zodpovědnost jedince jako takového. Taková neúčast v zaměstnání, jeho bojkotu, vedla i k začátku procesu sociálního vyloučení a dalšímu úsvitu bezdomovectví.³⁶

V roce 1992 mělo v naší republice při oslovení dotazovaných lidí v majoritní společnosti povědomí o lidech bez domova 19 %, v roce 1995 už toto povědomí dotazovaných mělo 33 % a v roce 2001 již 54 % dotazovaných. Toto zjištění se odvíjelo od velikosti obce, kde dotazovaní žili. V obci do 5 tisíc obyvatel se s lidmi bez domova potkalo 37 % dotazovaných, v obci, kde žilo od 5 do 20 tisíc obyvatel, se s nimi potkalo již 45 %, v obci od 20 do 100 tisíc obyvatel 77 %. Majorita v naší republice si myslí, že lidé bez domova jsou problém. Kde je ale pravda? V roce 1995 zjistilo 54 % dotázaných, že lidé bez domova vlastně problém nejsou. V roce 2001 to bylo již celých 65 % dotazovaných lidí.

Hodnocení bezdomovectví jako problému se liší v závislosti na rozsahu oblasti, v níž probíhalo šetření. V rámci okresu bezdomovectví pokládá za problém 45 % dotázaných; těch, kteří si nemyslí, že bezdomovectví je problém, bylo 55 % dotázaných. V krajském měřítku bezdomovectví jako problém pokládá 65 % dotazovaných, opačný úsudek má 35 % dotázaných. V celé České republice o bezdomovectví jako problému přemýšlí 83 % dotázaných, jako problém to považuje jen 17 % dotázaných.³⁷

³⁴ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 39.

³⁵ Srov. KLIMENT, P., DOČEKAL, V. *Pohled na bezdomovectví v České republice*, s. 54.

³⁶ Srov. *tamtéž*, s. 83.

³⁷ Srov. *tamtéž*.

1.2 Sociální vyloučení

V průběhu 90. let minulého století bylo v Evropě vyhotoveno množství rozborů orientovaných na nalezení příčiny chudoby a sociálního vyloučení. Co tyto rozborů ukázaly o tíživých problémech společnosti? Bylo vyzkoumáno, že problémy chudoby a sociálního vyloučení jsou nejen v evropských státech, ale i ve společnosti obecně následkem strukturálních transformací, které doprovázely sociálně-ekonomický rozvoj.³⁸

1.2.1 Vymezení pojmu sociálního vyloučení

Sociální vyloučení se týká soudržnosti společnosti jako takové. Každá jednotlivá společenská vazba je zeslabena a jedinci či skupiny se propadají na společenský okraj. Sociální vyloučení je možno posuzovat jednak jako stav, ale i jako rychlý, energický proces. Když je sociální vyloučení chápáno jako stav, je tím míněna situace, ve které jsou vybraným jedincům kladeny překážky k plné účasti na životě společnosti, stavy, které ve svých následcích narušuje soudržnost společnosti. Sociální vyloučení je situace, kdy se samotný jedinec či skupina jedinců neúčastní úplně na sociálním, politickém a ekonomickém životě společnosti. Mezi tyto zdroje můžeme zařadit hlavně zaměstnání, bydlení, sociální ochranu, zdravotní péči a tak potřebné vzdělání. V případě, že je sociální vyloučení posuzováno jako proces, chápe se jím postup sociální kontroly mající formu nepříznivého potrestání vzhledem k těm, kteří zpochybňují či oslabují společenskou normu. Za podmínky, že je zdůrazňováno procesuální hledisko, je nutné pozorovat procesy, které znemožňují či vytěsňují jednotlivce nebo skupiny jedinců na periferii společenského žebříčku a společnosti jako takové. Důsledkem sociálního vyloučení jsou chudoba a narušené mezilidské vztahy. Sociální vyloučení jedince uchovává v kruhu chudoby.³⁹

Sociální vyloučení je následek spojování jednotlivých činitelů, jež se týkají malých finančních příjmů, nedostatečné či nedokončené vzdělání, malá kvalita bydlení a nízké či žádné politické ovlivňování těmito vyloučenými skupinami. Toto sociální vyloučení je následek omezování práv, znevýhodňování jedinců či skupin na podkladu etnického původu, rasy, náboženství, sexuální orientace, příslušnosti ke kastě, úpadku v životě, pohlaví, věku, zdravotnímu stavu a dalším.⁴⁰

1.2.2 Charakteristiky sociálního vyloučení

Charakterizovat sociální vyloučení je možné v několika úrovních. Můžeme mluvit a přemýšlet o těsnějším pojmenování významu sociálního vyloučení, o kulturním, prostorovém, symbolickém, politickém a o ekonomickém vyloučení.⁴¹

Užší pojetí významu sociálního vyloučení se týká duševních hledisek, kterým se přikládá méně pozornosti od veřejnosti. Vyloučení jedinci jsou tak vnímáni celkovou společností jako nositelé nějakého cejchu, nálepky. Máme ale další náhled na sociální vyloučení, kdy nálepkování a hlavně přisuzování vlastního zavinění lidmi bez domova se objevuje ve dvou sociálně-psychologických dějích. Prvotní děj je spojován s udržováním statusu quo a sociálním vyloučením, jejichž uznání platnosti má na starost určující sociální třída. Pro zachování existující struktury poslušnosti je rozhodující

³⁸ Srov. KREBS, V., DURISOVÁ, J. *Sociální politika*, s. 124.

³⁹ Srov. KLIMENT, P., DOČEKAL, V. *Pohled na bezdomovectví v České republice*, s. 29.

⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 31.

⁴¹ Srov. tamtéž, s. 32.

vytvoření struktury stanovisek, hodnot a smýšlení, která obhájí vzhled sociálního řádu. Druhou reakcí je snaha nadhodnocovat okruh osobních profilů a podceňovat účinek určitého stavu na chování určitých jedinců.

Kulturní vyloučení se ukazuje i ve vývoji vzdělání, tedy jak dosáhnout na dobré vzdělání a následné rozvíjení, které je potřebné k dobré práci a začlenění se do většinové společnosti. Tím, že přežívají na ulici, se u nich vyskytuje a i prohlubuje ngramotnost. Zapomínají číst a psát, a tím se dál propadají do beznaděje a sociálního vyloučení.

Prostorové vyloučení se vyznačuje tím, že je nejvíce vidět. Jedná se o základní věci pro život, které jsou reprezentovány bydlením. To může být jak v nevyhovujícím stavu pro bydlení, tak v absenci místa pro bydlení. Takoví lidé jsou odděleni určitým územím, nebo se nacházejí na periferii či za periferií normálního společenského rozlišení.

Symbolické vyloučení se projevuje nálepkováním a odporem ze strany společnosti. Lidem na ulici jsou tak dávány nálepky, které jsou velmi nepříznivé. Tyto nálepky mají úlohu snížit přístup k veřejnému místu a k různým zdrojům.

Politické vyloučení se projevuje tím, že politici na komunální, krajské a celorepublikové úrovni sociální vyloučení u lidí bez domova řeší jen okrajově, nebo jej zcela přehlížejí.

Ekonomické vyloučení představuje hlavně pozbytí zaměstnání. Finanční výdělek je tak malý, že nepokryje všechny výlohy dotyčného jedince. Tak může jedinec přijít o střechu nad hlavou. Jestliže takový člověk nemá jistotu stabilního zaměstnání, nemá možnost nalézt i lepší bydlení. V naší většinové společnosti se objevují jedinci, kteří jsou buď dlouhodobě nezaměstnaní, nebo jsou nezaměstnaní opakovaně. Jak se pak mají dostat „ze dna“ svého života? Když jedinec založí rodinu s takovými životními podmínkami, ohrožuje tím svůj rodinný život. Mohou se přidat potíže jeho potomků dostat se do dobré školy, získat dobré vzdělání k pěknému životu, ale také mít zajištěnou zdravotní péči, která je pro dobrý a spokojený život třeba. Člověk, který je vyřazen z trhu práce, začne vyhledávat černý trh práce a čerpá dávky státní sociální podpory. Lidé bez domova ale přestanou ve své životní situaci čerpat i to nemnoho ze sociálních dávek. Přestávají se podílet na činnostech většinové společnosti a začínají se sdružovat jen spolu navzájem, a tak vytvářejí vlastní subkulturu. Začíná úpadek občanských i dalších společenských aktivit a tito lidé se vzdalují sociální kontrole i vzorcům jednání typickým pro většinovou společnost.⁴²

1.2.3 Příčiny sociálního vyloučení

Co můžeme v dnešní době považovat jako příčinu sociálního vyloučení?

„Hlavní příčinou sociálního vyloučení jsou individuální vlastnosti jedince, tj. individuální chování a morální hodnoty každého jednotlivce.

Další příčinou sociálního vyloučení jsou instituce a společenský systém, který je charakterizován ustupováním od státních sociálních služeb, ekonomickou globalizací a změnou společenských hodnot v souvislosti s přechodem společnosti ke společnosti vědění a postindustriální společnosti.

⁴² Srov. tamtéž.

Poslední příčinou sociálního vyloučení je diskriminace určitých společenských skupin a problémy s implementací existujícího práva, stejně jako vytváření nových právních norem.⁴³

1.2.4 Klíčové oblasti sociálního vyloučení a situace v České republice

Určit, které rozměry sociálního vyloučení jsou klíčové pro Českou republiku, je možné jen velmi těžko, vzhledem k zatím nevelkému výskytu sociálně vyloučených k poměru většinové populace.⁴⁴

Bytová situace rodiny, kterou její příjmy řadí do kategorie chudých, je mnohdy v menších bytových domech, nejčastější bydliště je panelové sídliště (celkově 30 %) a na venkově (celých 37 %). Dle předpokladů bydlí chudí jedinci nejvíce v nájemních domech (celých 40 %), nebo v bytech s bezplatným užíváním (celých 8 %). Podle očekávání bydlí příjmově chudí častěji v nájemních domech (40 %), popřípadě v bytech s bezplatným užíváním (8 %). Typická je pro příjmově chudé nižší kvalita bytů a bydlení. Dohromady 21 % z nich má k dispozici pouze jediný pokoj a jen 13 % těchto jedinců disponuje čtyřmi a více pokoji. 10 % chudých jedinců disponuje jen jedním pokojem a dalších 24 % jedinců čtyřmi a více pokoji. Celková obytná plocha bytů příjmově chudých jedinců je v průměru o 10 m² menší než u ostatních domácností v naší republice. Ve vybavenosti bytu není výrazný rozdíl mezi chudými a nechudými jedinci z aspektu základní vybavenosti. V obou těchto třídách je část domácností vybavených vlastní kuchyní, koupelnou a splachovací toaletou v bytě, je to od 90 % do 95 %. Byty příjmově chudých jedinců ovšem nemají toto vybavení, nýbrž dělí se o ně s druhou domácností. Jde relativně o nepatrné množství: kuchyň nebo samostatnou kuchyň nemá 8 % jedinců. Koupelnu nebo samostatnou koupelnu vlastní 13 % těchto jedinců. Splachovací záchod nebo samostatně stojící splachovací záchod v bytě má a používá celých 13 % jedinců. Jaké jsou další nedostatky těchto bytů? Je to vlhkost (20 %), tmavé byty (10 %), byty ve stavebně špatném stavu (27 %). Asi největší bolestí chudých jedinců jsou finanční náklady na bydlení. Tyto náklady bývají pro příjmově chudé lidi ohrožené sociálním vyloučením zpravidla významnou zátěží, a tím se dostávají do finančních potíží. To je i příčinou jejich opakovaného zadlužování sebe, či celé rodiny. Celkem 20 % jedinců z příjmově chudých domácností přiznalo, že neměli finanční hotovost na zaplacení nákladů bydlení v termínu. Celých 10 % jedinců současně přiznalo, že se tak stalo opakovaně. V extrémně příjmově chudých domácnostech to bylo již 2x více. Pak může nastat situace, kdy se jedinec či rodina ocitají bez domova, na ulici.⁴⁵

Finanční tíseň se u domácností projevuje taktéž. Finanční situace, která je na úrovni životního minima, se stává neutěšená u mnoha domácností. Ze skutečnosti, kdy bylo provedeno výběrové šetření domácností, vyplývá, že pouhé 4 % domácností mají reálný příjem vyšší a celých 12 % přiznalo schodek reálného a nejmenšího požadovaného příjmu. Dotazovaní oslovených jedinců v bezmála 84 % ukázalo, že jejich nejnižší úroveň je o něco větší než jejich skutečný příjem. Z šetření dále vyplývá, že o „s obtížemi“ a „velkými obtížemi“ vyjít s financemi hovoří celých 65 % dotazovaných.

⁴³ BARTÁK, M. *Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I.*, s. 22.

⁴⁴ Srov. MAREŠ, P. *Faktory sociálního vyloučení*, s. 23.

⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 25.

Další údaje poukazují na fakt, že celých 81 % dotazovaných se v tomto špatném životním stavu nachází a musí v něm žít nejméně jeden rok. Dalším problémem je fakt, že více jak pět let se v takovém životním stavu s nepřiměřenými příjmy nalézá a zakouší životní strasti 18 % dotazovaných jedinců. Z těchto dat můžeme usuzovat, že mezi příjmově chudými jedinci v domácnostech je ve skutečnosti 50 % těch domácností, které mají jen na to, aby pro sebe mohli nakoupit potraviny na měsíc.

Počet domácností, které dlouhodobě a významně strádají nouzí základního zboží pro dobrý život, se dále zvyšuje. S tím jsou spojeny i ty domácnosti, které si mohou koupit jen ty nejlevnější věci. To značí nesporný projev materiální deprivace. V těchto domácnostech rovněž schází cennější předměty dlouhodobé spotřeby a v případě, že se tu vyskytují, jsou staršího data výroby, kvalita je menší, než je tomu ve většinových domácnostech. I tímto problémem se mohou rekrutovat lidé bez domova.⁴⁶

Investice u příjmově chudších rodin je nízká. Vložit peníze do své, případně do budoucnosti svých dětí, této skupině dělá problém. Problémem je opět nedostatek financí. Zahrnuje to bydlení, dobré vzdělávání nebo zdraví. Podepisuje se na nich také fakt, že vlastnit v domácnostech osobní počítač s přístupem na internet je minimální v poměru s většinovou populací. Necelých 9 % těchto domácností uvedlo, že splácí hypotéku či úvěr stavebního spoření. To naznačuje, že většina těchto domácností by hypotéku nemohla splácet, nebo by jim nebyla bankou udělena. Jen 10 % příjmově chudých domácností přiznalo, že mohou vložit peníze do placeného vzdělávání. Dalších taktéž pouhých 20 % pokládalo za možné investovat do placeného zdravotnictví. Bohužel skoro 50 % jedinců s existenčním minimem přiznalo, že nemohou dát své děti na studie a podporovat je v nich.⁴⁷

Spotřeba v příjmově chudých domácnostech je též odlišná od jiných domácností. Chudé domácnosti si mohou v měřítku krátkodobého i dlouhodobého konzumu dovolit o hodně méně. To platí fakticky o veškerých hodnotách, kterými se srovnává v zemích EU materiální deprivace. Projevuje se to v možnostech jedinců v těchto domácnostech oproti většinové společnosti. Může to být v dostupnosti vytápění bytu, konzumaci masa každý den, v obnově svého oblečení, nebo v omezení obnovy vybavení domácnosti. Tato nevýhodná pozice se nicméně promítá i do společenské deprivace, protože možnosti těchto domácností jsou zmenšeny i v podobě uspokojování svých kulturních zájmů.⁴⁸

Zdraví jako subjektivní stav není příjmovou chudobou ovlivňován, avšak o skutečné zdravotní situaci je možno jen uvažovat, protože zdravotní statistiky, které jsou k prostudování, nejsou schopné od sebe rozlišit příjmově chudé a ostatní.⁴⁹

Sociální dimenze vyloučení se projevuje v menší schopnosti příjmově chudých domácností dovolit si pozvat a hostit své dobré přátele a známé. Jde o celkem vysoké procento dotázaných, dělá to 64 % z těchto jedinců, kteří si to nemohou dovolit. S jejich příbuznými, přáteli, ale také sousedy to však nemá vliv na jejich vzájemné vzaty. Tyto domácnosti se od většinových domácností neodlišují v četnosti svých sociálních kontaktů, sítí. Z údajů od dotazovaných to není zcela zřetelné, aby bylo možné dále

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 26.

⁴⁷ Srov. tamtéž, s. 27.

⁴⁸ Srov. tamtéž.

⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 28.

něco usuzovat.⁵⁰ Při bližším porovnání ale můžeme pozorovat, že v dnešní ekonomicky napjaté době se stále častěji sociální vyloučení projevuje.

1.3 Společensky znevýhodněné osoby

Osobou zdravotně znevýhodněnou můžeme nazývat jedince, „který má zachování schopnost vykonávat soustavné zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, ale jeho schopnost být nebo zůstat pracovně začleněný, vykonávat dosavadní povolání nebo využívat dosavadní kvalifikaci či získat novou je podstatně omezena. Příčinou tohoto omezení je dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav, který má podle poznatků lékařské vědy trvat déle než rok a podstatně omezuje tělesné, smyslové nebo duševní schopnosti, a tím i schopnost pracovního uplatnění.“⁵¹ Měřítko jsou napsána v právních předpisech (zejména v ustanovení § 67 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění zákona č. 136/2014 Sb.).⁵²

Osoby se zdravotním postižením „jsou osoby, jejichž zdravotní postižení představuje určité znevýhodnění ve vztahu k ostatním členům společnosti; definice této cílové skupiny vychází ze zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů nebo ze z. č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.“⁵³

Mládež a mladí dospělí, tedy mládež ohrožená sociálně patologickými jevy a mladí dospělí, kteří odcházejí z ústavního zařízení, jsou ve věku 15–26 let, pochází ze sociálně slabších rodin, svůj volný čas prožívají většinou pasivně, nebo bez pevného řádu, chaoticky. Z této příčiny jsou ve značné míře ohroženi sociálně nežádoucími fenomény (poruchami chování, represemi, vandalismem, šikanou, drobnou i větší kriminalitou, rasismem, závislostmi na drogách, alkoholismem, prostitucí, pornografií, gamblerstvím), nalézají se v nesnadných životních situacích. Mají neshody se sociálním okolím a společenskými pravidly, selhávají v profesní přípravě a jsou ohroženi nezaměstnaností a z toho plynoucími dalšími problémy, které na nezaměstnanost navazují.⁵⁴

Osoby bez přístřeší jsou jedinci, kteří nemají z nějakého důvodu ubytovací možnosti, přebývají v nouzovém obydlí nebo nebydlí ani v nouzovém obydlí, nýbrž na ulici.

Osobami opouštějícími různá nápravná zařízení rozumíme osoby opouštějící výkon ústavní či ochranné výchovy a osoby opouštějící výkon trestu odnětí svobody.

Oběťmi trestné činnosti jsou oběti domácího násilí, oběti obchodu s lidmi či osoby komerčně zneužívané.

Osoby pečující o osobu blízkou jsou osoby, které z různorodých důvodů pečují o osobu blízkou ohroženou sociálním vyloučením. Mnohdy jsou přitom znevýhodněny a nemají přístup ke službám, na trh práce či k následnému uplatnění.

⁵⁰ Srov. tamtéž.

⁵¹ Osoby zdravotně znevýhodněné. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.cssz.cz/osoby-zdravotne-znevychodnene>>.

⁵² Srov. tamtéž.

⁵³ Osoby se zdravotním postižením. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.komora-socialnich-podniku.cz/socialni-podnikani/osoby-znevychodnene-na-trhu-prace>>.

⁵⁴ Srov. Mládež a mladí dospělí. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.komora-socialnich-podniku.cz/socialni-podnikani/osoby-znevychodnene-na-trhu-prace>>.

Osoby se zkušeností se závislostí na návykových látkách jsou osoby s diagnostikovanou závislostí na návykových látkách. Rozeznáváme dvě roviny, a to úspěšné ukončení (minimálně tři měsíční ambulantní či pobytové léčby), nebo mohou podat důkaz o tom, že nejméně poslední 3 měsíce nepřetržitě abstinují.

Osobami, které jsou dlouhodobě nezaměstnané, rozumíme osoby, které jsou více než 1 kalendářní rok vedeny v evidenci uchazečů o zaměstnání Úřadu práce České republiky.⁵⁵

Další nspecifikované sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené osoby jsou ty, „které byly bezprostředně, tj. maximálně 3 měsíce před nástupem do zaměstnání, či jsou uživateli registrované sociální služby podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.“⁵⁶

⁵⁵ Srov. *Osoby, které jsou dlouhodobě nezaměstnané*. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.komora-socialnich-podniku.cz/socialni-podnikani/osoby-znevyhodnene-na-trhu-prace>>.

⁵⁶ *Další nspecifikované sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené osoby*. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.komora-socialnich-podniku.cz/socialni-podnikani/osoby-znevyhodnene-na-trhu-prace>>.

2. Sociální práce s lidmi bez domova

Formy pomoci, které jsou stanoveny zákonem, můžeme nalézt v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Tyto služby jsou jednou z forem pomoci určené jen pro lidi bez domova. Mají za účel jim pomoci pokusit se odrazit ze dna svého života, nebo jim alespoň nynější život ulehčit. Výlučně lidem bez domova jsou vyčleněny pobytové služby, do kterých patří: noclehárny, azylové domy a domy na půli cesty. Ze služeb, které mohou využívat nejen lidé bez domova, je možno jmenovat ambulantní služby, mezi kterými figurují terénní programy a nízkoprahová centra.⁵⁷

Počáteční službou, která je v žebříčku služeb na prvním stupni pomoci od pobytu na ulici, se nazývá denní centrum, následuje noclehárna, azylový dům, komerční ubytovna, sociální bydlení s příspěvím nějaké organizace. Na nejvyšším stupni žebříčku pomoci je samostatné nájemní bydlení, které má shodné prvky s bydlením většinového obyvatelstva.⁵⁸

2.1 Druhy sociální práce

2.1.1 Sociální poradenství

Sociální poradenství se dělí na dvě roviny, a to rovinu základní a odbornou. Obě roviny pomoci může dotyčný jedinec dostat u státních i soukromých subjektů sociální pomoci.

Základní sociální poradenství dává informace o nárocích, službách a eventualitách, jež mohou pomoci najít řešení nebo ztlumit nestandardní situaci jedince. Tyto informace jsou dány ze struktury sociální ochrany občana. To vše zahrnuje pojištění, podporu, pomoc či systémovou pomoc jako zabezpečení zaměstnání. Rozvinuté poradenství má za cíl dostat informace k jedincům co nejbližší u jejich domovů či práce. Základní poradenství má za úkol zprostředkovat případně i další odbornou pomoc. To má smysl hlavně na venkově, v menších obcích, kde má sociální pracovník na obecním úřadu po ruce manuál s konkrétní odbornou pomocí.⁵⁹

Odborné poradenství je přímá pomoc lidem při řešení jejich sociálních otázek a problémů v životě. Je v nich zahrnuto manželské či mezigenerační soužití, péče a výchova dětí, péče o zdravotně postižené či starší jedince nebo o jedince propuštěné z výkonu trestu včetně poradenství, jak jim pomoci začít znovu fungovat ve společnosti. Tato odborná pomoc je zaměřena na skutečnou pomoc a faktické řešení nelehké sociální situace daného jedince. Zpravidla se jedná o hmotnou či sociální nouzi, případně o jejich prolínání. Poradenství zahrnuje i terapeutickou činnost. To se týká především oblasti rodiny, manželských či partnerských vztahů, dále následků zdravotního postižení, řešení jednání pachatelů trestné činnosti a dalších. Také sem můžeme zahrnout oblast životních krizí, rozvody atd. O děti se poradenství stará, pokud se jedná o týrání, zneužívání či zanedbávání péče. Toto odborné poradenství můžeme nalézt ve větších městech. Poskytují ho především soukromé organizace, ve kterých jsou zaměstnáni sociální pracovníci, psychologové, psychiatři, jiní lékaři, speciální

⁵⁷ Srov. KLIMENT, P., DOČEKAL, V. *Pohled na bezdomovectví v České republice*, s. 66.

⁵⁸ Srov. *tamtéž*.

⁵⁹ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 84.

pedagogové atd. Odborné poradenství je založeno na práci se speciálními odbornými postupy, které mají za úkol ovlivnit uvažování a jednání dotyčného jedince nacházejícího se v tíživém sociálním stavu, který nemůže vyřešit sám či jeho blízcí.⁶⁰

2.1.2 Doprovázení při jednání s úřady

Jedinec, který se dostane na ulici, si v nejednom případě nebývá schopný po ztrátě osobních dokumentů opětovně zařídit nové. Jednak mu může bránit jeho fyzický či psychický stav nebo nedostupnost sociálních služeb. Jestliže má člověk bez domova to štěstí, a žije na ulici v některém větším městě, ve kterém je azylový dům, může do něj přijít a požádat o pomoc sociálního pracovníka, který mu s vyřízením dokladů pomůže. Jako doprovod člověka bez domova na úřady je ale nejlepší terénní sociální pracovník, který s lidmi bez domova pracuje. V nynější době už existují terénní služby též ve větších i menších městech a spolupracují s azylovými domy. Terénní pracovník se nezaměřuje jen na lidi bez domova ve městě, ale i na přilehlé obce, lesy, ale i jiná „bydliště“. Dobrý terénní sociální pracovník zná ve svém okolí „všechny“ lidi bez domova. Měl by mít s těmito lidmi vybudovaný profesionální a důvěrný vztah. Cílem terénního sociálního pracovníka je, aby ho lidé bez domova oslovovali s žádostí o pomoc. Doprovázení lidí bez domova při jednání s úřady je další schopnost i práce sociálního pracovníka jak těmto lidem pomoci. Jestliže má sociální pracovník a člověk bez domova navázaný dobrý vztah, přináší práce dobré výsledky. Když si z nějakého důvodu člověk bez domova nevěří, že sám na potřebný úřad dojde, špatně komunikuje s dalšími lidmi, či se nevyzná v dokumentech potřebných k opětovnému získání dokumentů, v tomto případě prokazující jeho totožnost, je to právě terénní pracovník, který tuto práci pro takového jedince odvede.⁶¹

2.1.3 Dobrovolnictví

Dobrovolnickou práci sice nemusíme vnímat jako úplně sociální práci, je ovšem též potřebná.

Zákon č. 198/2002 Sb., který byl novelizován v roce 2014, upravuje podmínky, za kterých stát podporuje dobrovolnickou službu organizovanou podle tohoto zákona a vykonávanou dobrovolníky bez nároku na odměnu.

Tuto práci můžeme rozdělit na pomoc nezaměstnaným, sociálně slabým, zdravotně postiženým, seniorům, příslušníkům národnostních menšin, imigrantům, osobám po výkonu trestu odnětí svobody, osobám drogově závislým, osobám trpícím domácím násilím. Dále to může být pomoc při charitativních, přírodních, ekologických nebo humanitárních katastrofách.

Činnost dobrovolníků je úspěšná za předpokladu, že mají přesně určené role a úkol, který mají splnit. Práce dobrovolníka má být zabezpečována zkušeným profesionálem. Dobrovolník, který se přihlásí k práci s lidmi bez domova, může čekat různorodou práci od nalévání polévky v azylovém domě, či jejich koordinaci při sběru komunálního odpadu, angažování se v bezdomoveckém divadle až po rozdávání svačin či obvazového materiálu spolu s terénní službou.⁶²

⁶⁰ Srov. tamtéž.

⁶¹ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 52.

⁶² Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 62.

Dobrovolnická služba je v časovém horizontu krátkodobá či dlouhodobá. Jedinec ji může vykovávat od 15 let, nebo 18 let svého života. Tuto službu vykonává mimo svou pracovní dobu, tedy ve svém volném čase.⁶³

Jako příklad bych rád uvedl dobrovolné neziskové sdružení občanů spolek „K SRDCI, z. s.“ Jehož záměrem je pomoc a doprovázení lidí v osobních těžkostech, ať už těžkostech sociálního, vztahového nebo existenciálního rázu.⁶⁴

2.1.4 Kritická sociální práce

„Kritická sociální práce samotná se vynořila především jako kritická reakce na praktiky tzv. ‚tradiční sociální práce‘, která začala být vnímána jako nástroj k udržení nespravedlivého sociálního řádu. Tzv. ‚tradiční sociální práce‘ orientující se především na případovou práci s klienty, řešící problémy lidí snahou adaptovat je na leckdy diskriminační požadavky společnosti, a naopak nepřilíš se zaměřující na změnu sociálního prostředí lidí, začala být terčem kritiky řady sociálních pracovníků. ‚Kritická sociální práce‘ začala upozorňovat na rozpor mezi tím, že se sociální pracovníci vnímají jako pomáhající profese, ale zároveň reálně svou činností přispívají k reprodukci opresivních praktik uvnitř společnosti.“⁶⁵

Kritická sociální práce se zabývá hlavně kritikou a analýzou moci a útisku ve společnosti. Úmyslem této kritické sociální práce je globální společenská přeměna. Tato přeměna zahrnuje přemoct útlak, bezpráví, nadřazenost a vykořisťování některých jedinců či celých skupin.

Sociální pracovníci vědomě pracují pro utiskované a slabé lidi. Svět je dle Janebové a zastánkyň kritické sociální práce rozčleněn na osoby, co „mají“, a ty, co „nemají.“ Zájmy obou tříd jsou protichůdné a neslučitelné. Ti, co „mají“, jsou příslušníky výsadních, privilegovaných skupin, do kterých můžeme zahrnout společenskou střední třídu, muže, Evropany, zdravé osoby. Lidé „nemající“ jsou umístováni na samém dně pomyslného sociálního žebříčku. Ten zahrnuje společenskou nižší třídu, dále ženy, osoby, které nejsou původem z Evropy a jedince s nějakou nemocí.

Kritická sociální práce posuzuje sociální pracovníky jako společensky vlivné, vybavené mocí díky odbornému postavení a přístupu k úřední moci. Samotní klienti jsou však chápáni jako poměrně slabí a neschopní. Proto by měli sociální pracovníci přemýšlet o tom, jak dále využívat nové taktiky, a podělit se tak o svou moc se svými klienty.

Kritická sociální práce si myslí, že počátek sociálních problémů můžeme vidět v postupném selhání systémů sociální ochrany. Zamýšlí se i nad tím, že to může být cílený útlak ze strany nadřazených jedinců ve společnosti proti podřadným jedincům. Převládající světový názor dělá lidi vinnými za jejich sociální problémy. Dále se kritická sociální práce zabývá „zplnomocňováním“ utiskovaných jedinců či skupin lidí ke společným činnostem se snahou docílit sociálních změn. To však pro sociální pracovníky znamená zrovnoprávnit jedince, jednotlivé skupiny i celé společenství lidí,

⁶³ Srov. Dobrovolnická činnost. [online] [cit. 2022-12-31]. Dostupné na WWW:

<<https://portal.pohoda.cz/dane-ucetnictvi-mzdy/mzdy-a-prace/dobrovolnicka-cinnost>>.

⁶⁴ Srov. K Srdci, z.s. [online] [cit. 2022-12-31]. Dostupné na WWW: <https://www.ksrdci.cz/about_us>.

⁶⁵ Kritická sociální práce. [online] [cit. 2022-12-30]. Dostupné na WWW:

<https://www.uhk.cz/file/edee/filozoficka-fakulta/studium/janebova_-_kriticka_socialni_prace.pdf>, s.7.

kteří by si tak měli uvědomit práva utiskovaných. Současně by měli aktivovat jejich sílu, aby mohli používat své schopnosti k uspokojení všech potřeb pro život.⁶⁶

Jako jiný druh sociální práce, „kritické práce“, může být nahlíženo na projekt Autonomní sociální centrum Klinika. Klinika bylo sociální a kulturní centrum v Praze na Žižkově. Jeho začátek se datuje koncem listopadu 2014, kdy byl nelegálně zabrán chátrající objekt budovy někdejší plicní kliniky. Lidé, kteří se do tohoto centra nastěhovali, měli velké plány. Centrum fungovalo bez dotací. Mezi autory projektu byli uváděni mediální vědec a ekolog Arnošt Novák, sociální pracovnice Anna Hausnerová, politoložka Tereza Virtová, fotografka Martina Sosnová a výtvarný a hudební umělec Ivo Mathé. Stát a vedení města mělo jiný názor. Chtěli objekt opět vyklidit. To se ale nestalo a lidé z Kliniky dostali smlouvu o pronájmu budovy. Obyvatelé centra v něm pořádali a poskytovali zdarma denně přednášky, jazykové kurzy, divadelní a hudební představení, rukodělné dílny. Dále tam byla veřejná knihovna. Obyvatelé také přemýšleli o otevření sociální prádelny, knihařské dílny, kavárny, lidové univerzity atd. Celý projekt Kliniky končí odebráním smlouvy o pronájmu a následném vystěhování jejich obyvatel.⁶⁷

2.2 Organizace pracující s lidmi bez domova

V dnešní době, v sociální sféře, je státních či nestátních organizací, které se zabývají otázkou bezdomovectví a prací s lidmi bez domova, oproti 90. letům minulého století o desítky procent více. Tyto organizace se oproti konci minulého století již staly zcela profesionálními, mají své vnitřní zákony a standardy a pracují profesionálně dle zákona. Níže zmiňuji několik organizací, které se o lidi bez domova starají.

2.2.1 Charita ČR

Charita v České republice působí již sto let. Je to nezisková nestátní organizace. Vychází z křesťanských hodnot, z desatera, z lásky člověka k člověku skrze Boha. Za komunistického režimu však její působení bylo státní mocí výrazně utlumeno. Po Sametové revoluci byla její činnost opět obnovena. Charitu v České republice tvoří síť 301 arcidiecézních, diecézních, oblastních, městských a farních Charit včetně České katolické charity a Řeckokatolické charity. Tato organizace poskytuje různorodé sociální a zdravotní služby na profesionální úrovni. Pro lidi bez domova provozuje Charita azylové domy, noclehárny, nízkoprahová denní centra, domy na půli cesty, potravinovou a materiální pomoc. Dále poskytuje dluhové poradny, sociální rehabilitaci, základní sociální pomoc a terénní služby. Tyto terénní služby mají za úkol vyhledávat lidi bez domova a navazovat s nimi kontakt v různém prostředí, ať je to ve městě, nebo v lesních porostech. Tato organizace se snaží zachránit životy lidí, kteří si myslí, že ty své už promarnili.⁶⁸

2.2.2 Diakonie ČCE

Diakonie působí v České republice taktéž více než sto let. Je to nezisková nestátní organizace. Vychází rovněž z křesťanských hodnot. Zřizovatelem je Českobratrská

⁶⁶ Srov. tamtéž.

⁶⁷ Srov. Autonomní sociální centrum Klinika. [online] [cit. 2022-12-31]. Dostupné na WWW:

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Autonomn%C3%AD_soci%C3%A1ln%C3%AD_centrum_Klinika>

⁶⁸ Srov. Charita. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.charita.cz/kdo-jsme/charitni-sit>>

církev evangelická. Celkem provozuje dvě stě zařízení po celé České republice. Také jako Charitu tuto organizaci komunistický režim utlumil a posléze zakázal. Diakonie ČCE vznikla až po Sametové revoluci, jako nástupkyně České diakonie. Její služby jsou zaměřeny na krizovou pomoc, stacionáře pro děti s mentálním postižením, domácí péče pro seniory a zdravotně postižené. Dále se posunula k založení středisek sociální prevence, což jsou nízkoprahové kluby pro děti a mládež, domy na půli cesty, občanské poradny, azylové domy a hospice. Tedy se také zabývají prací a pomocí lidem bez domova.⁶⁹

2.2.3 Armáda spásy

Armáda spásy se též může řadit mezi neziskové nestátní organizace, které jsou založeny na kořenech všeobecné křesťanské církve. V České republice působí opět více než sto let. Také se na této organizaci podepsali léta komunistického útlaku. Posláním služeb je naplňovat sociální, zdravotní a duchovní potřeby lidí, kteří nějakým způsobem zažívají ohrožení, osamělost, nemoc, zdravotní postižení a sociální vyloučení. Po celé České republice mají 13 středisek pomoci. Pro lidi bez domova mají připravenou podanou pomocnou ruku v podobě terénní práce, nízkoprahových denních center, nocleháren, azylových domů, sociálních bytů a sociální rehabilitace.⁷⁰

2.2.4 Feantsa

Feantsa je evropská federace národních organizací, jejíž hlavní náplň činnosti je práce s lidmi bez domova. Je zastřešující organizací nad neziskovými subjekty, jež jsou v ní spojeny nebo se podílí na boji s bezdomovectvím v Evropě. Úmyslem Feantsa je zamezit chudobě a sociálnímu vyloučení lidí ohrožených bezdomovectvím. Pokud v něm již žijí, chce je alespoň ztlumit pomocí povzbuzování a usnadňování spolupráce mezi všemi podstatnými aktéry, kteří svádějí boj s bezdomovectvím v rámci celé Evropy. Feantsa jako zastřešující organizace má v současné éře více než 100 členských organizací fungujících po Evropě. Zastoupení má téměř ve všech státech Evropské unie.⁷¹ „Většina členů Feantsa jsou národní nebo regionální střešní organizace poskytovatelů služeb, které zajišťují bezdomovcům široké spektrum služeb včetně bydlení, zdraví, zaměstnání a sociální podpory.“⁷²

2.2.5 Naděje

Tato nezisková organizace byla založena v roce 1990 jako občanské sdružení a k dnešnímu dni má 26 poboček. Zabývá se prací a pomocí v pěti oblastech lidského života. Jedná se o podporu lidí bez domova, lidí ve stáří, lidí s handicapem, ohrožených dětí a mládeže a podporu rodin.⁷³ V práci s lidmi bez domova tato organizace provozuje azylové domy, centra krizové pomoci, noclehárny, denní centra, terénní služby a streetwork. „Služby na sebe navazují ve stupních tak, aby se pomoc člověku v obtížné situaci vyvíjela až k jeho opětovnému návratu do běžného života.“⁷⁴ Nad rámec

⁶⁹ Srov. Diakonie. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.diakonie.cz/o-diakonii>>.

⁷⁰ Armáda spásy. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://armadaspasy.cz/pomahamevam/socialni-sluzby/lide-bez-domova>>.

⁷¹ Srov. Feantsa. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://sad-cr.cz/feantsa>>.

⁷² Tamtéž.

⁷³ Srov. Vznik Naděje. [online] [cit. 2023-03-20]. Dostupné na WWW: <https://nadeje.cz/ustredi_nadeje/vznik_nadeje>.

⁷⁴ Lidé bez domova. [online] [cit. 2023-03-20]. Dostupné na WWW: <https://nadeje.cz/integracni_program>.

stávajících organizacích jako jediná organizace v této zemi nabízí zdravotní péči v ordinacích stomatologa, gynekologa a psychologa. K tomu všemu umožňuje lidem v nouzi návštěvu v dluhové poradně, sociální poradenství a krizovou pomoc. Dokáže vytvořit i krátkodobá pracovní místa potřebným lidem, kteří jsou zařazeni do programu pracovní terapie. Tato organizace je i součástí projektu na pomoc lidem bez domova s názvem Nejdřív střecha.⁷⁵

2.3 Služby zaměřené na naplnění základních potřeb

Jaké služby člověk bez domova potřebuje? Budou asi úplně jiné než u většinové společnosti. Pomoc pro naplnění základních potřeb u lidí bez domova může sociální pracovník nebo i občan hledat prostřednictvím zákona č. 108/ 2006 Sb., o sociálních službách.⁷⁶ Tyto služby dokáží člověku bez domova pomoci, ale vždy musí chtít sám.

2.3.1 Základní pomoc

Základní pomoc, kterou může člověk bez domova dostat, je od sociálního pracovníka. Počátečním hlediskem sociální práce nadále zůstává nepřetržité udržování nabídky lidské pomoci.⁷⁷ Tu si musí ale člověk bez domova přát, u sociálního pracovníka si ji objednat. Pak následuje akce sociálního pracovníka, což je nabídka. Tak se otevírá možnost poskytnout pomoc. To je odezva sociálního pracovníka, tedy návrh pomoci vycházející naproti hledání pomoci. V tomto pořadí se dostane sociální pracovník ke kroku dojednávání, případně nabízení další pomoci.⁷⁸

Člověk bez domova má základní potřeby fyziologické jako každý jiný člověk na této planetě. Potřebuje přijímat potravu, aby mohl žít. Má své hygienické potřeby a návyky. V zimě, nebo když prší, se potřebuje někde ohřát. Když je nemocný, nebo se zranil, potřebuje zdravotnické ošetření. Dále nemůže chodit nahý a bos, tedy potřebuje ošatit a obout. Když se nemůže z různých podmínek dostat do teplého bytu či ubytovny, vezme za vděk i posezení pro něj připraveném v prostředí, které je čisté a přátelské. Vše se odvíjí od spolupráce sociálního pracovníka a člověka bez domova.⁷⁹

2.3.2 Terénní sociální práce

Terénní sociální práce vykonávaná sociálními pracovníky je převážně určena pro osoby, jež vedou rizikový způsob života, nebo jsou takovým životním stylem ohroženy (řídí se zákonem č. 106/2006). To jsou zejména osoby bez domova, osoby přežívající v sociálně vyloučených komunitách a lokalitách, uživatelé návykových a psychotropních látek, či problémové osoby. Záměrem je tyto osoby vyhledávat a snižovat nebezpečí v jejich způsobu života pro okolí a hlavně pro ně samotné. Základními činnostmi a úkony, kterými se terénní práce zabývá, jsou zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, pomoc při uplatňování práv či oprávněných zájmů, pomoc při vyřizování obvyklých záležitostí, které přináší v životě každý den, pomoc při snaze o obnovení či utužení styku s rodinou, dále pomoc při podpoře opětovného začleňování do společnosti, terapeutická činnost, poskytování informací

⁷⁵ Srov. tamtéž.

⁷⁶ Srov. Kliment, P., Dočekal V. *Pohled na bezdomovectví v České republice*, s. 66.

⁷⁷ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 35.

⁷⁸ Srov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*, s.20.

⁷⁹ Srov. HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*, s. 69.

o nebezpečích spojených se současným způsobem života, a tím snižování nebezpečí pro všechny strany.⁸⁰

2.3.3 Azylový dům

Hlavními funkcemi a úkony azylového domu pro lidi bez domova jsou poskytnutí jídla nebo nápomocné ruky při zajišťování jídla. Člověk bez domova má možnost si připravit sám své donesené jídlo, nebo jej dostane ve formě balíčku od sociální pracovníce. Záleží také na zdravotním stavu a věku takového člověka. Azylový dům dále nabízí ubytování, které je možné využívat jeden rok. V tomto ubytování má člověk bez domova umožněnu osobní hygienu těla, vyprání a vyžehlení oděvů, ložního prádla. Sociální pracovníce pomáhají při uplatňování práv, zájmů a obstarávání osobních záležitostí. V azylovém domě si lidé bez domova platí ubytování a jídlo.⁸¹

Kapacita azylových domů v České republice, hlavně ve velkých městech, je velmi nízká, když srovnáme okolní země v našem okolí. V Praze je cca 550 ubytovacích míst pro lidi bez domova, ve Vídni je to 2500 míst, přičemž počet lidí bez domova není o tolik větší než v našem hlavním městě.⁸²

Nikdo nemá kouzelný proutek, aby našel řešení a vše změnil jedním mávnutím. Ale co milionů a miliard se promrhá hloupými rozhodnutími, za něž nikdo nenese zodpovědnost, ani ten politik, který je prosadil. Na něco peníze jsou a na něco ne. Často se dělají jen kosmetické úpravy „aby se neřeklo“.⁸³

2.3.4 Noclehárna

Noclehárny se mohou řadit na rozhraní ambulantních a pobytových služeb. Noclehárny slouží zhlavně zjevným lidem bez domova, kteří žijí ve veřejném, otevřeném území. Lidé bez domova noclehárny vyhledávají zejména při špatných klimatických podmínkách. Mnohdy je to pro ně jednorázová „akce.“ Zависи to také na jejich situaci ohledně bazálních potřeb; v neposlední řadě jde i o finance. Noclehárna je podpůrná forma pomoci. Sociální práce s lidmi bez domova je velice problematická a výsledky nejsou hmatatelné.⁸⁴

2.3.5 Chráněné bydlení

Chráněné bydlení je pobytová služba určená osobám, které mají sníženou soběstačnost z příčiny zdravotního postižení nebo chronického onemocnění, které zahrnuje i duševní onemocnění, jež požaduje podporu či pomoc druhého člověka. Chráněné bydlení má podobu skupinového či individuálního bydlení. Tato služba zahrnuje poskytnutí stravy či pomoc při jejím zajištění. Dále je to poskytování ubytování, pomoc při zabezpečení chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, umožnění kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, podpora při uplatňování práv a oprávněných zájmů. Výše

⁸⁰ Srov. SOKOL, R., TREFILOVÁ, V. *Sociální pracovník v rezidenčních zařízeních sociálních služeb*, s. 137.

⁸¹ Srov. tamtéž, s. 126.

⁸² Srov. FORMÁNEK, V., CSÖLLEOVÁ, E., JAMBORA, J. *Bezdomovcem snadno a rychle*, s. 147.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Srov. KLIMENT, P., DOČEKAL V. *Pohled na bezdomovectví v České republice*, s. 67.

zmíněné příčiny řadí lidi bez domova do této služby; ta je poskytována za finanční obnos.⁸⁵

2.3.6 Dům na půl cesty

Domy na půl cesty jsou určeny a zaměřují se na osoby mladší 26 let. Pobyť v této službě je omezen na jeden rok. Pomoc je určena osobám, které ve věku dospělosti, tudíž v 18 letech svého života, opouštějí totální zařízení vyhrazené dětem a mladistvým a též jedincům, kteří se navracejí z výkonu trestu z věznic. Posláním těchto domů je navodit pocit běžného bydlení a jsou předstupněm běžného nájemného bydlení v bytech.⁸⁶ Bez těchto domů, by se tak hodně jedinců dostalo na ulici. Dům je rozdělen na jednotlivé byty. Klienti mají nárok na byt jen v případě, že pracují, nebo studují na nějaké škole.⁸⁷

2.3.7 Chráněná a podporovaná zaměstnání

Tato zaměstnání jsou zaměřena na osoby nějakým způsobem na pracovním trhu znevýhodněné, ale kteří si i tak chtějí zachovat pracovní návyky a pracovat. Jsou to osoby zdravotně znevýhodněné.

Osobou zdravotně znevýhodněnou je občan, který má uchovánu způsobilost zastávat soustavné zaměstnání, nebo jinou výdělečnou činnost, ale jeho schopnost být nebo zachovat se pracovní začleněný, zastávat dosavadní povolání nebo využívat dosavadní kvalifikaci či získat novou je podstatně omezena. Příčinou tohoto omezení je dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav, který má podle poznatků lékařské vědy trvat déle než rok a podstatně omezuje tělesné, smyslové nebo duševní schopnosti, a tím i schopnost pracovního uplatnění. Kritéria jsou uvedena v právních předpisech (zejména v ustanovení § 67 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění zákona č. 136/2014 Sb.).⁸⁸

Chráněný trh práce je pracoviště, kde převládají (50 % a více) zaměstnanci s postižením či znevýhodněním.

Chráněné pracovní místo je místo, které vzniklo zaměstnavatelem pro osobu se zdravotním postižením na podkladě písemné dohody s úřadem práce.

Podporované zaměstnávání je časově ohraničená služba vyhrazená lidem, kteří shání placené zaměstnání v obvyklém pracovním prostředí, což je na otevřeném trhu práce. Lidské nadání získat a nepozbýt zaměstnání je současně z rozdílných příčin omezeno do té roviny, kdy se tito lidé neobejdou bez osobní, dlouhodobé a postupně poskytované podpory, která je nabízena a věnována před i po nástupu do zaměstnání.⁸⁹ Tato pomoc lidem je z části placena úřadem práce. Předpokladem ale je, že tito lidé musí být hlášeni na úřadu jako nezaměstnaní.⁹⁰

⁸⁵ Srov. Chráněné bydlení. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1>>.

⁸⁶ Srov. KLIMENT, P., DOČEKAL V. *Pohled na bezdomovectví v České republice*, s. 68.

⁸⁷ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 48.

⁸⁸ Srov. Osoby zdravotně znevýhodněné. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1>>.

⁸⁹ Srov. Podporované zaměstnávání. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.unie-pz.cz/3-podporovane-zamestnavani/82-slovnicek-pojmu.html>>.

⁹⁰ Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Příklady nejlepší praxe v boji proti bezdomovectví*, s. 29.

2.3.8 Veřejně prospěšné práce

„Veřejně prospěšné práce (VPP) jsou dočasnou pracovní příležitostí v místě bydliště pro uchazeče o zaměstnání evidované úřadem práce spočívající především v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací.“⁹¹ Můžeme tuto práci využít i jinde, a to v charitativních zařízeních, ve školských zařízeních, kultuře, sportu, při obnově či ochraně přírody. VPP využívají pro svůj vlastní rozvoj obce, státní, nebo obecně prospěšné instituce. Je výhodnější dotyčnému jedinci, který tento druh práce vykonává, připravovat různorodější pracovní činnosti, než ho nechat zametat koštětem. Tím, že dotyčnému dáváme různé úkoly, posouváme ho k lepšímu uplatnění na trhu práce. Období, kdy je možno VPP využít, je 6 až 12 měsíců v roce. Úřad práce při dodržení a splnění všech podmínek může poskytnout na podkladě písemné smlouvy měsíční příspěvek na vyrovnání mzdových výloh na dotyčného uchazeče o zaměstnání peněžní sumu až 16 000 Kč.⁹²

2.3.9 Krizová intervence

Krizová intervence je právě probíhající jednorázová, eventuálně krátkodobá psychologická a sociální pomoc, která je určena jedincům v náročné životní situaci. V krizovém stavu se může ocitnout i zcela zdravý jedinec, který nikdy neměl s ničím problém. Takový jedinec se snaží vyhledat pomoc, protože tuto tíživou situaci, kterou prochází, nyní není schopen zvládnout sám, přestávají mu stačit síly. Krizovou intervencí u dotyčného jedince řeší přímo na místě pracovník krizové intervence. Když ale jedinec nemá sílu do krizového centra přijít, může své problémy řešit po telefonu.⁹³ Pracovníci nejdříve otázkami zjišťují naléhavost aktuální situace klienta nebo jeho příbuzných, a problémy, se kterými si klient sám nedokáže pomoci. Pracovník se různými metodami snaží klientovi pomoci pochopit jeho emoce, jeho stav právě v daném okamžiku a situaci. Tím dává prostor klientovi, že není sám na tuto situaci, že jako pracovník chápe, co právě klient prožívá. Cílem krizové intervence je tedy pomoci klientovi zobrazit jeho vlastní emoce, jeho stav dostat do rovnováhy, nenechat klienta dojít do nebezpečné pozice ohrožující jeho život. Pomáhá vylepšit klientovy vztahy s okolím, či se spojit s jinými službami, které klient a situace potřebují.⁹⁴

2.4 Služby zaměřené na reintegraci a soběstačnost

Tyto služby se snaží o zpětné začlenění člověka bez domova opět do většinové společnosti. Není to jednoduché a je to časově náročné, ale úspěšné zakončení těchto služeb tím, že i jeden člověk z několika jedinců se opět začlení do většinové společnosti, stojí za čas i finance.

2.4.1 Resocializace

Služba resocializace je opětovná, jde o další socializaci u jedince, který takovým podobným postupem již někdy prošel. Ze strany tohoto jedince to může být úmysl, aby se pokud možno s podporou sociálních pracovníků pokusil sžít s novým sociálním

⁹¹ Veřejně prospěšné práce. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://zamestnavam.pracevobci.cz/chci-ziskat-financovani/verejne-prospesne-prace>>.

⁹² Srov. tamtéž.

⁹³ Srov. VODÁČKOVÁ, D. *Krizová intervence*, s. 59.

⁹⁴ Srov. Krizová intervence. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.soscentrum.cz/nase-sluzby/krizova-intervence>>.

prostředím. Nebo také je to jen spontánnost, neuvědomění, nedostatek úsilí o řízení a urychlování celého postupu. Dále u tohoto jedince záleží na schopnosti přizpůsobení se sociální změně, na rozsahu jeho postojové otevřenosti, ochotě něco změnit. Změna zahrnuje nové sociální normy a chování, přijetí nových autorit. Vliv má i rozdílnost současného sociálního prostředí od toho starého, na jeho šíři, rozmanitosti nabízených možností začlenění do současného, nového prostředí. V neposlední řadě je to otevřenost nového sociálního systému vůči jedinci, ochota systému mu pomoci. Je to přístup k informacím, navázání nových kontaktů různého druhu. Brzdou jsou emoční vazby na staré prostředí.⁹⁵ Základem všeho je bydlení, nebo ubytování např. v azylových domech, kde je vše potřebné pro život. Za to ale přikládá jedinec, člověk bez domova svou ruku k dílu v azylovém domě. Jedná se o úklid a i peněžní příspěvek na ubytování. Cílem resocializace je člověku bez domova pomoci najít smysl života, obnovit zprerhané vztahy s rodinou či přáteli, aby si dokázal zajistit slušné bydlení a zdroj peněz k jeho udržení.⁹⁶

2.4.2 Individuální práce s klientem

Individuální práce s klientem je práce, při které sociální pracovník začne s klientem, člověkem bez domova pracovat, buď když dotyčný přijde do některého zařízení, které mu má pomoci v jeho potřebách, nebo jako terénní pracovník budoucího klienta při své práci potká v jeho prostředí. Jako první se sociální pracovník potřebuje seznámit s tím, co by člověk bez domova, teď již klient, potřeboval a s čím by mu mohl sociální pracovník pomoci. Tím se seznámí s problémy klienta. Jen ten sám ví nejlépe, s čím má problém. Tím dostane klient šanci o sobě rozhodovat, něco ovlivnit a zároveň tím dostane najevo, že ho sociální pracovník poslouchá a má zájem. Je nutné, klienta chápat jako individuální bytost a tak i přistupovat, chovat se k němu zdvořile. Sociální pracovník musí s klientem hovořit tak, aby mu rozuměl, když se tak nestane, je nutno důležité věci i několikrát zopakovat. Zpětnou vazbou od klienta by měl sociální pracovník poznat, že vše dotyčný chápe. Služby, které jsou dotyčnému nabízeny, musí uspokojovat jeho základní potřeby. Pak může přijít řeč na vyšší potřeby. Ale napřed by měl být člověk bez domova umytý, oblečený v čistém prádle a najezený. Je také třeba prozkoumat psychické rozpoložení jedince, zda je v rovnováze, případně ho podporovat, aby jí dosáhl. Klient musí sociálnímu pracovníkovi důvěřovat. Když je důvěra navázána, je nezbytné pracovat tak, aby se klient sám, vlastním přičiněním dostal psychicky i fyzicky ze dna svého života. Sociální pracovník může pracovat jako úředník s normami a zákony, nebo s charitativním přístupem, kdy pracuje se zákony jen částečně, sám umí posoudit další kroky. Cílem individuální práce s klientem je samostatnost a soběstačnost klienta s tím, že si klient nevypěstuje závislost na pomoci profesionála, sociálního pracovníka.⁹⁷

⁹⁵ Srov. Resocializace. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Resocializace>>.

⁹⁶ Srov. HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*, s. 70.

⁹⁷ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 50.

3. PRAKTICKÁ ČÁST

Zkušenosti lidí bez domova

Tato část bakalářské práce je věnována výzkumu, při kterém je zkoumáno subjektivní vnímání lidí bez domova a jejich postavení a překážky ve společnosti. Je mapována jejich zkušenost a míra překonávání překážek k návratu do běžného života a možností sociální práce. Na základě analýzy získaných dat jsou v závěru shrnuta doporučení na vytvoření nástrojů, které mohou lidem bez domova pomoci.

3.1 Cíl výzkumné části

Cílem výzkumného šetření je zjistit, jaká je schopnost integrace lidí bez domova na Českobudějovicku. Výzkumná otázka, která byla položena, zní: Jaké předpoklady mají lidé bez domova při návratu do běžného života většinové populace?

Lokalita Českobudějovicka byla zvolena záměrně, neboť v této části jižních Čech studuji i pracuji. K dosažení zvoleného cíle jsem si k polostrukturovaným rozhovorům připravil osnovu sedmi otázek, které pak hledají odpověď na klíčové aspekty bezdomovectví pomocí otevřeného kódování.

3.2 Metodologie výzkumu

K získání dat byl zvolen kvalitativní výzkum.⁹⁸ Kvalitativním zkoumáním lze získat hodně informací, které platí o omezeném počtu vybraných jedinců. Konkrétně se jednalo o 8 jedinců. Jednou ze základních výzkumných metod kvalitativního výzkumu je polostrukturovaný rozhovor, zahrnující připravené otázky.

3.3 Technika sběru dat

Jednotlivé rozhovory byly vytvořeny podle předem připraveného rozvrhu a měly být zaznamenány na diktafon podle domluvy s informanty. 3/4 informátorů však postupně návrh s nahráváním na diktafon odmítli. Nepomohl ani slib, že po přepsání do textové podoby budou všechny rozhovory vymazány, a tím znehodnoceny. Proto musela být změněna technika sběru dat. Byly spojeny dvě techniky. Tím byla prodloužena i doba na získávání dalších dat od dalších informátorů. Odpovědi informátorů byly z části nahrávány, přepsány, analyzovány a pak zvukový záznam smazán. Odpovědi informátorů, kteří nechtěli odpovídat na záznamník, byly zapisovány na papír a z části uchovávány v paměti. Všechny informace po zakončení polostrukturovaného rozhovoru s takovým informátorem byly přepsány do přenosného počítače. V prepisu samotných rozhovorů není obsažena samotná zahajovací část, která obsahuje představení se informátorům, motivaci informátorů k rozhovoru a jejich písemný souhlas. Také chybí závěrečná část, která obsahuje poděkování, zjištění pocitů z rozhovoru a rozloučení se. Informátoři byli dopředu obeznámeni s cílem rozhovoru,

⁹⁸ Při zpracování kvalitativního výzkumu vycházím z MIŠOVIČ, *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*.

jeho předpokládaným průběhem, délkou, uspořádáním a anonymitou, která bude respektována ve všech aspektech.

3.4 Výzkumný vzorek

3.4.1 Profil výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek byl vybrán technikou prostého záměrného (účelového) výběru přes instituce.⁹⁹

Výzkumný vzorek tvoří lidé bez domova, kteří se dostali po různě dlouhé době strávené na ulici do Domu sv. Pavla, kde mají možnost za daný finanční obnos bydlet. Tito lidé bez domova jsou „atypičtí“ tím, že se posunuli z ulice opět pod střechem, kde mají alespoň z části své zázemí, prostor pro pravidelnou hygienu. Tito lidé mají větší nebo velkou vůli se vrátit opět do většinové společnosti. Další podmínkou, kterou musel výzkumný vzorek splňovat, byl život na ulici nejméně jeden rok. Po takovém časovém úseku se dá předpokládat, že si informátoři již život na neutěšené ulici „vyzkoušeli“, a mohou tak poskytnout cenné informace v této zkoumané oblasti. Do výzkumného vzorku nebyli zařazeni lidé bez domova, kteří žijí stále na ulici. Dotazovaní byli osloveni a seznámeni s cílem výzkumu. Z jejich strany nepřišel žádný pozitivní ohlas se tohoto výzkumu zúčastnit. Hlavní důvod neúčasti byl uváděn, že zatím nemají vůli se opět začlenit do většinové společnosti.

3.4.2 Vstupní data informantů

Informant 1 – E.

Jeho věk je mezi 30–35 lety. Nejvyšší dosažené vzdělání je střední odborné se zaměřením na strojírenství. Na ulici je celkem 4,5 roku. V Domě sv. Pavla bydlí 1,5 roku. Nyní je zaměstnán jako hlídač objektů. Rodinu nemá.

Informant 2 – S.

Jeho věk je 40 let. Nejvyšší dosažené vzdělání je střední odborné se zaměřením na zemědělství. Na ulici je celkem 3 roky. V Domě sv. Pavla bydlí 8 měsíců. Nyní je zaměstnán jako ostraha nádraží. Z rodiny má jen maminku.

Informant 3 – H.

Jeho věk je 35 let. Nejvyšší dosažené vzdělání je 9 tříd základní školy. Na ulici je celkem 16 měsíců. V Domě sv. Pavla bydlí 4 měsíce. Nepracuje, pobírá životní minimum. Z rodiny má jen otce.

Informant 4 – P.

Jeho věk je 60 let. Nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské, gymnázium. Na ulici je celkem 3 roky. V Domě sv. Pavla bydlí 1 rok. Pokouší se opět podnikat, jinak chodí na brigády. Rodinu nemá a s příbuznými se nestýká.

⁹⁹ Přístup ve výběru respondentů je volen na základě doporučení v MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, s 138.

Informant 5 – Z.

Jeho věk je 50 let. Nejvyšší dosažené vzdělání je střední. Na ulici je celkem 2,5 roku. V Domě sv. Pavla bydlí půl roku. Stálou práci nemá, chodí na brigády. Rodinu nemá, příbuzní se o jeho osud nezajímají.

Informant 6 – D.

Jeho věk je 38 let. Nejvyšší dosažené vzdělání je střední odborné učiliště. Na ulici je celkem 4 roky. V Domě sv. Pavla bydlí jeden rok. Práci nehledá. Pobírá životní minimum. Rodinu nemá, příbuzní nevědí, že je člověk bez domova.

Informant 7 – R.

Jeho věk je 34 let. Nejvyšší dosažené vzdělání je střední odborné učiliště. Na ulici je 10 let. V Domě sv. Pavla bydlí 1,5 roku. Pracuje. Rodina o něj nemá zájem.

Informant 8 – O.

Jeho věk je 58 let. Nejvyšší dosažené vzdělání je střední vojenská škola. Na ulici je nyní 2 roky, předtím byl roky ve výkonu trestu. V Domě sv. Pavla bydlí 1 rok. Pracuje. Rodinu nemá.

3.5 Interpretace a analýza rozhovorů

Analýza údajů získaných od informantů byla provedena otevřeným kódováním. Otevřené kódování je hlavně procesem rozebírání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizace a rozřídění získaných údajů a informací.¹⁰⁰ Základem otevřeného kódování je zkoumání jednotlivých vět, větných částí, jednotlivých slov. Mohou to být též odstavce. Těm přiřazujeme kódy, jež je představují. Takhle zformované kódy se sdružují podle podobnosti, souvislosti do různých kategorií. Otevřené kódování kromě kategorií odhaluje dále vlastnosti a dimenze. Jestliže chceme rozpracovat kategorie, jako základ musíme pracovat s vlastnostmi, a ty mohou být dále rozděleny na dimenze. Vlastnosti jsou profily nebo znaky kategorie. Dimenze představuje umístění vlastností na nějaké určené stupnici.¹⁰¹

3.6 Otevřené kódování

Kategorie č. 1

Zásadní zvrát v životě, život v roli člověka bez přístřeší, ztráta bydlení

Vlastnosti	Dimenze
Životní zvrát	Stálé bydlení
Finanční situace	Zadluženost
Zaměstnání	Pozbyté

¹⁰⁰ STRAUSS, A., L., CORBIN, J. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*, s. 42.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 45.

Tato kategorie vypovídá o tom, zda jsou dotazovaní lidé bez domova schopni identifikovat, jak se dostali do takové role, jaký zásadní zvrát tomu předcházely, popřípadě zda mají k dispozici vědomostmi o projevech těchto fenoménů a eventuálně, co tyto poznatky může ovlivňovat.

Informant 1 – E.

„Můj zásadní zvrát byl, že jsem přišel o byt, který jsem dostal z dědictví. Stálý domov jsem neměl 18 let, kdy jsem bydlel po ubytovnách. Dostal jsem se do tísnivé situace. Zkoušel jsem tuto situaci sám řešit, ale jak je na mně vidět, tak to nedopadlo. Bylo to psychicky hodně náročné.“

Informant 2 – S.

„Díky dluhům jsem se dostal na ulici. Byl jsem velice důvěřivý k mým bývalým přátelům, kteří mě do dluhů nějakým způsobem dostali.“

Informant 3 – H.

„Měl jsem vlastní garsonku po babičce, protože mám ale malé vzdělání, o bydlení jsem přišel. Tak jsem začal bydlet na ubytovně a pracoval. Pak přišel Covid, začal jsem marodit, neměl jsem peníze na ubytovnu, tátova přítelkyně mě u něj nechtěla. Do práce jsem nechodil, protože jsem měl Covid. Pak jsem o práci přišel a byl na šikmé ploše.“

Informant 4 – P.

„Bylo to díky mé finanční situaci, dluhům. Zkrachovala mi firma. Neměl jsem na nájem. Tím jsem se dostal do začarovaného kruhu, nebo spíš do spirály, kdy jsem se po ní dostal na samé dno mého života.“

Informant 5 – Z.

„O bydlení jsem přišel vlastní vinou. Práce ve firmě mě přestala bavit, začal jsem po práci pít a někdy i hrát i automaty. Pak jsem odešel z práce, přišel o bydlení a už se to se mnou vezlo. A vidíš, kde jsem skončil. Aspoň to můžeš napsat, můj příběh.“

Informant 6 – D.

„Pracoval jsem jako dělník v truhlářské dílně v cihelnách, bohužel jsem přišel o práci. Jako dělník jsem ale neměl možnost odkládat peníze na horší dobu. Nezbyvalo by mi moc peněz na jídlo a na jiné věci. Bydlel jsem v podnájmu, zvýšili mi nájem, proto jsem skončil na ulici. O těch pár věcí co jsem měl, jsem přišel, zachránil jsem akorát batoh s věcmi, který jsem měl na sobě.“

Informant 7 – R.

„Vlastně to začalo, už když jsem byl mladej. Hlavně to byly problémy v rodině, kdy si moje máma našla nového chlapa a ten neměl rád děti, ani cizí, ani svoje, a tím pádem ani nás. Začal jsem pít a mít problémy v práci, a tak to vlastně začalo. Máma tenkrát vyměnila zámky a řekla, že se musím o sebe postarat sám, a to mě tenkrát zlomilo nejvíc.“

Informant 8 – O.

„Nikdy jsem nepřišel o bydlení. Protože jsem žádné neměl. Od malička jsem byl v dětských domovech. Tam jsem prošel školy. Prostě jsem se vzdělával. Když mě pustili z dětského domova, bylo mi 19 let. Byl jsem na ubytovně. Jenže jsem neuměl žít sám. Začal jsem se prát a pít alkohol. To mě dostalo do vězení na 5 let. Pak jsem byl v armádě, kde jsem chtěl zůstat. Udělal jsem poddůstojnickou školu. Byl jsem spokojen,

jenže přišel rok 1985. Dostal jsem 5 let za ublížení na zdraví s následkem smrti. Roku 1990 jsem byl amnestován a propuštěn z vězení. Našel jsem si práci jako svářeč a bydlel jsem na ubytovně. Tam jsem vydržel dost dlouho. Rok 1993 byl pro mne dost krušný. Byl jsem střelen do krku, pobodán a hodně pomlácen. Nebudu říkat kde, a kdy se to stalo. Jen už jsem nemohl pracovat. Tuto práci jsem miloval a byl jsem v ní šťastný.“

Kategorie č. 2

Překážky v návratu do běžného života, do společnosti

Vlastnosti	Dimenze
Překážky	Závažné
Bydlení	Problémové

Tato kategorie se zaměřuje na to, zda lidé bez přístřeší vnímají překážky v jejich návratu do běžného života, do společnosti. Na výběr mají bydlení, zaměstnání, nebo jejich vlastní vjem.

Informant 1 – E.

„Hlavní překážku budu mít asi v bydlení. O zaměstnání nemám strach, jsem zaměstnán v PCO.“

Informant 2 – S.

„Problém vidím hlavně s bydlením, nemám na kauci. Nechápu, jak je možné v 21. století nenajít normální bydlení bez kauce.“

Informant 3 – H.

„Dnes vnímám překážku hlavně to, že bydlím prozatím v Domě sv. Pavla. Nemám díky Covidu 19 práci a mám vleklé zdravotní problémy.“

Informant 4 – P.

„Bydlení, ve kterém bych byl vlastním pánem a výše mého zadlužení. Kdyby tohoto nebylo, bylo by mi lépe na duši.“

Informant 5 – Z.

„V první řadě, to je soukromé bydlení, v podnájmu. Dále bych si přál najít zaměstnání odpovídající mému zdravotnímu stavu.“

Informant 6 – D.

„Jako překážku vnímám bydlení, kdybych jej měl, tato by to překážka nebyla. To se ale odvíjí zase od toho, že nemám práci. Díky paní sociální řeším invalidní důchod, zda mám na nějaký jeho stupeň nárok.“

Informant 7 – R.

„Podle mne je to u každého jinak. Jak kdo vnímá okolí. Bydlení samozřejmě hraje velkou roli a od toho se odvíjí spousta jiných věcí. Třeba když někdo bydlí pod mostem, tak se mu asi do práce moc nechce. Všechno souvisí se vším.“

Informant 8 – O.

„Překážek vnímám dost. Byl jsem dost dlouho zavřený. Skoro 30let. A najednou mě pustili mezi lidi. Neměl jsem nic. Neměl bydlení, práci a nevěděl co dál, co dělat. Mám naštěstí invalidní důchod. Také jsem měl nějaké finanční prostředky. Naštěstí mi pomohl kamarád, který přemluvil mámu, aby mě za 3000 Kč ubytovala. Prostě jsem potkal lidi, kteří mi v nejhroším pomohli. Našel jsem si práci u bezpečnostní služby. Tak jsem začal pracovat. Bohužel mamka kamaráda se musela stěhovat a já přišel o bydlení. Ale jsem rád, že jsem bydlení našel v Azylovém domě sv. Pavla. Takže teď překážku k mému úplnému štěstí vnímám bydlení.“

Kategorie č. 3

Zájem rodiny a přátel o osud člověka v těžké životní situaci.

Vlastnosti	Dimenze
Zájem rodiny	Žádný
Rodiče	Nežijí
Starost	Vlastní

Tato kategorie se zabývá tím, zda se rodina, rodiče, rodinní příslušníci či přátelé zajímali o osud člověka bez přístřeší, když se do takového stavu dostal. Zda se mohl k nim obrátit o pomoc.

Informant 1 – E.

„Rodinu nemám, se sourozenci se nestýkám. O pomoc nepotřebuji prosit.“

Informant 2 – S.

„Píšu si pouze s matkou. Té je 70 let a neotravuji ji. Ona neví, jak na tom jsem.“

Informant 3 – H.

„Můj táta mi hodně pomohl, když jsem se ocitl na ulici. Jak finančně, tak i psychicky. Bohužel pak měl nějaké problémy i táta, tak jsem tady.“

Informant 4 – P.

„Bohužel zájem ze strany příbuzných byl nulový. Rodinu nemám, žiju sám. Příbuzní mi totiž nezapomněli, že jsem začal podnikat. Což že podnikám, to ještě rozdýchali, ale že se mi dařil.“

Informant 5 – Z.

„Ne. Ani jsem o to nestál. Proč zatěžovat okolí? Nemají lidé o kolo nás k řešení i jiné věci než jednoho chlapa? Vlastně ani nevím, jestli to, že jsem bezdomovec někdo z mého bývalého okolí ví... Víš, já se stydím vidět mé přátele, protože jsem bezdomovec.“

Informant 6 – D.

„Řešil jsem si věci sám. Rodiče mi umřeli, příbuzní o tom, že jsem na ulici, neví, protože se nestýkáme.“

Informant 7 – R.

„Má rodina se o můj osud moc nezajímala. Hlavně, já jsem byl naučený se nikoho i o nic nedoprošovat. Tak jsem se snažil z toho dostat většinou sám. Ale stejně jsem za čas poznal, že jen sám to nezvládnou.“

Informant 8 – O.

„Rodinu, rodiče nemám. Nemám přátele. Jsem na vše sám! Míloval jsem jednoho kluka, chodili jsme spolu. Bohužel, umřel mi. Byl to voják. Ten kdyby tu byl, tak takové problémy nemám. Když odešel, začal jsem hodně se prát a neskutečně pít. Až jsem se dostal na léčení... Soud mě poslal na léčení. Takže soud mě zastavil, abych neudělal ještě něco, co by mě zničilo život.“

Kategorie č. 4

Vnímání sociálních služeb

Vlastnosti	Dimenze
Pomoc	Nevyužitá
Sociální spolupráce	Dobrá

Tato kategorie se zaměřuje na to, zda lidé bez přístřeší vnímají pomoc sociálních služeb. Zda díky nim dokáží překonat překážky, které jim brání žít opět normální život. Nebo co jim drží na místě.

Informant 1 – E.

„Pomoc v azylovém domě vnímám, že nejsem venku na ulici. Pomoc terénních pracovníků jsem nikdy nevyužil.“

Informant 2 – S.

„Můj hlavní problém je, že mám exekuce na plat, a tím pádem mi dávají 2x životní minimum. Když chci byt, tak všude chtějí kauci. Určitě se z ulice dostanu díky azylovému domu. Teď jsem si našel druhou práci a do 3 měsíců bych mohl mít na byt. Sociální pracovníci mi tu vycházejí vstříc, jsou hodný a je vidět, že jsou to lidé na svých místech.“

Informant 3 – H.

„S paní sociální spoluprací dobře. Hodně mi pomáhá a posunulo mě to hodně na azyláku. Nevěřím, že se mi povede se dostat z ulice.“

Informant 4 – P.

„Pomoc terénních sociálních pracovníků jsem nikdy nevyužil. Pomoc azylového domu je jediná instituce, která mě velice pomáhá, a musím opět velmi pochválit současnou sociální pracovníci v azylovém domě, která velmi ochotně mě (nám) pomáhá.“

Informant 5 – Z.

„Jediná osoba, která má snahu mi pomoc v azylovém domě, a nejenom mě, je paní Němcová (sociální pracovníce).“

Informant 6 – D.

„Tuto sociální službu vnímám v mém životě velice kladně. Co mě drží na místě je můj nedostatek bydlení, myslím, že všechno přinese čas.“

Informant 7 – R.

„Víte, když člověk spadne úplně na dno, tak se především musí naučit se odrazit od toho dna. Prostě se zase zvednout a věřte, že to jde velmi těžce. Sociální služby v tom sice hodně pomůžou, ale hlavně to je na tom člověku. Musí chtít a moc. Musí věřit, že to půjde, i když většina lidí bez domova propadne skepsi, alkoholu a jiným věcem a nevěří sobě ani okolí.“

Informant 8 – O.

„Myslím si, že někteří bezdomovci zneužívají tyto služby! Někteří jsou zdraví a mohou pracovat. Dostávají hygienické potřeby, které použijí na nákup alkoholu, nebo drog. Nemohu najít bydlení. Všude dávají přednost Ukrajincům. Co mě drží tam, kde jsem nyní? V azylovém domě? Je tam teplo a po 12 hodinách v práci se mohu v klidu vyspat a vykoupat v teplé vodě. I když bych rád bydlel sám ve svém. Ale zatím jsem žádný byt, co by byl pro mne, nenašel. Takže to mě drží na místě.“

Kategorie č. 5

Společenské vyřazení ze společnosti

Vlastnosti	Dimenze
Sociální vyloučení	Nevnímané
Přátelství	Neutužované
Bydlení	Důležité

Tato kategorie se zabývá tím, zda lidé bez přístřeší vnímají jejich společenské vyřazení ze společnosti.

Informant 1 – E.

„Sociální vyloučení vnímám, a to v tom, že jsem byl propuštěn z bývalého zaměstnání a i to, že nemám vlastní byt. Hlavně ten byt, mohl by to být i podnájem.“

Informant 2 – S.

„Nevnímám až tolik, protože mám práci. Jinak mi chybí to bydlení ve vlastním.“

Informant 3 – H.

„Vnímám, že díky tomu, že jsem bezdomovec. Možní zaměstnavatelé se ale na mne koukají skrz prsty a nechtějí mě zaměstnat. Tak myslím, že je to práce a bydlení.“

Informant 4 – P.

„Sociální vyloučení celkem nevnímám, protože bydlím na azylovém domě, tudíž jsem čistě oblečen, dbám o svou hygienu, a mohu tak jít, kam chci. Jen bych chtěl mít zase své bydlení, o které bych se dělil maximálně s nějakou partnerkou, ženou.“

Informant 5 – Z.

„Podívej se, když nebudu řešit vlastní bydlení, tak hlavně to, že nechci, nemohu vidět některé mé přátele. Nechci, aby věděli, že jsem bezdomovec.“

Informant 6 – D.

„Sociální vyloučení je u mě to, že si do azylového domu nemohu na pokoj vzít kamarády. Za prvé je to zakázané, za druhé mám smutek z toho, že i ten pokoj mi nepatří. Chtěl bych aspoň vlastní podnájem.“

Informant 7 – R.

„Já osobně asi ne. Nevím jak ostatní, protože každý je jinej a každý má jiné problémy, také si to každý jinak bere. Osobně se snažím, mám tu práci, snažím se chodit čistej, spolupracuji s úřady, abych si vyřídil vše, co potřebuji. Prostě nechci skončit úplně někde v kanále. Můj sen by byl nájemný byt.“

Informant 8 – O.

„Jsou to spíš ženy. Jsem poloviční Rom a jsem bisexuál. Ale s takovými lidmi se moc nepáří. Umím také rozdávat rány. Zatím jsem samostatný. Jenom to bydlení, to mě omezuje. Dále jsem dlouho sám. Chtěl bych si někoho najít a mít ho rád a on mě. To mi také dost chybí, mít vztah. Tak to je asi vše.“

Kategorie č. 6**Projekt startovacího bydlení**

Vlastnosti	Dimenze
Znalost	Minimální
Zájem	Negativní
Naděje	Přítomná

Tato kategorie se zaměřuje na to, zda lidé bez přístřeší o takovém projektu někdy slyšeli, nebo nikoli. Zda v nich bude probuzen zájem o něj.

Informant 1 – E.

„Když se zamyslím, tak jsem o takovém projektu neslyšel. Ale zní to hezky. Takové info není ani na zdi v azyláku. Taková zpráva by se měla šířit mezi lidmi na ulici. Pár lidí by se zvedlo ze srabu svého života a viděli by zase světlo v tunelu.“

Informant 2 – S.

„Ne nevím. Něco takového existuje? Kde jsem to mohl slyšet? Nebo spíš od koho? Může vědět o startovacím bydlení paní sociální, tady v azyláku? Nebo mají takové informace terénní pracovníce? Jestli ano, proč je neříkají?“

Informant 3 – H.

„Ne. A ani bych na něj nebyl připraven, když nemám práci. No, možná bych ale pak práci snáz našel. Nebyl bych tak ve stresu z toho, že bydlím v jednom pokoji ještě s jedním člověkem, že musím po něm uklízet nepořádek, i když si on myslí, že uklízí. Měl bych i na stěnách zase obrázky, které se líbí mně.“

Informant 4 – P.

„Ano slyšel. Ale nestojím o to. Stále se nepovažuji za zkrachovalého bezdomovce. Víš, stavím se a postavím se opět na vlastní nohy.“

Informant 5 – Z.

„Ano něco málo jsem zaslechl. Myslíš, že bych i já se do takového projektu mohl zapojit? Kam bych mohl zajít, kde by mi mohli pomoci? Jakou mám šanci, kolika procentní? Jak se mám chovat, co proto mohu udělat, abych se tam dostal?“

Informant 6 – D.

„Ne, nevím, jste první člověk, který mi o takovém projektu říká. Takové info mne nějak minulo, miji. Nebude to tím, že si v hlavě stavím vlastní svět a domov? Možná jo. To bude asi ten problém, co? Možná bych už bydlel v podnájmu.“

Informant 7 – R.

„Ne, nikdy jsem o ničem neslyšel. Žádný kamarád z ulice o něčem takovém nemluvil. Ne, Takové info jsem nedostal ani od terénních pracovníků, když jsem žil a spal přímo na ulici. Když se nad tím tak zamýšlím, že takové info dotyčné pracovníce by mohly říkat, byl by pak možná lehčí život.“

Informant 8 – O.

„Ty o nějakém víš? To je dnes v téhle zemi možné? Opravdu je v Budějčích takový projekt? Kolik takových lidí, jako jsem já, má šanci dostat byt? To bydlení je na jak dlouho? Takový projekt by pro mne nebo další lidi na ulici byl opravdu dar z nebes. Škoda, že jsem o něm nevěděl už dříve.“

Kategorie č. 7

Možnost využití startovacího projektu bydlení

Vlastnosti	Dimenze
Informace	Pozitivní
Zapojení	Celkové

Tato kategorie se zaměřuje na to, zda by lidé bez přístřeší měli chuť se dostat a zapojit se do projektu startovacího bydlení.

Informant 1 – E.

„Myslíte jako dostat byt? (já – ano, malinký byt, třeba garsonku, nebo 1+1). To bych se určitě snažil, to by byla paráda. Záleželo by to také na tom, zda by mi můj invalidní důchod i plat stačil na nájem. Můj život by dostal nový smysl, kdybych měl takovou šanci.“

Informant 2 – S.

„Ano, využil (já – ano, malinký byt, třeba garsonku, nebo 1+1). Se dvěma pracema bych měl na nájem. Musí se platit kauce? Kam se můžu dojit zeptat, zda bych nemohl také dostat šanci? Jee, to bylo terno. To bych zase dostal energii do žil.“

Informant 3 – H.

„Možnost samostatného bydlení... Víš, upřímně, asi bych moc rád. Ale protože nemám práci, nejsem na tom s hlavou moc dobře. Až budu mít práci, tak by to šlo.“

Informant 4 – P.

„Ne nevyužil, opět opakuji, že se nepovažuji za zkrachovalého bezdomovce.“

Informant 5 – Z.

„Kdybych se do projektu dostal, no... a co pak dál? Sehnali by mi nějakou práci? Věříš tomu sám, že se dá dostat ze dna, když se mě na to ptáš? (Ano, dá, ale je to těžké, hlavně se musí chtít.) Aha, to je na zamyšlení, takhle jsem se na to nedíval. Nemuselo by to být tak obtížné, jen to chce vůli.“

Informant 6 – D.

„Měl bych chuť si o tom aspoň přečíst, nebo se i zkusit rovnou informovat. Za zeptání nic nedám, nebo ano? Zní to zajímavě. Kdyby to fungovalo, mohl bych se posunout v životě někam dál, co by mě začalo zase naplňovat.“

Informant 7 – R.

„Nevím, musel bych to promyslet. A to mi chvíli trvá. Teď ti to nepovím.“

Informant 8 – O.

„Jestli je to možné, řekl bys mi, kam zajít, nebo zavolat? Potřebuji k tomu naši sociální pracovníci? To vše zní jako pohádka. Může to být opravdu realita? Jestli ano a byl by tam menší nájem, tak bych do toho šel.“

3.7 Shrnutí

Účastníci tohoto výzkumu se v rozhovorech v otázce zásadního zvratu v životě (života v roli člověka bez přístřeší, ztráty bydlení) vyslovovali různě. Hovořili o dluzích, vlastní důvěřivosti, krachu firmy, alkoholismu, hraní automatů, nedostatku financí. To mělo za následek ztráty vlastního, nebo nájemního bydlení.

V další zásadní otázce překážek v návratu do běžného života, do společnosti, se tito účastníci shodli na tom, co je nejpálčivějším problémem k jejich návratu. Je to bydlení. Lidé, kteří o bydlení nepřišli, to leckdy nemohou pochopit.

Na otázku zájmu rodiny a přátel o osud člověka v těžké životní situaci se dotazovaní vyjadřovali v tom smyslu, že rodiny, příbuzní buď o jejich situaci neví, vzájemně se nestýkají, nebo dokonce svůj stav tají. Jen v jednom případě se člen rodiny o osud dotazovaného zajímal.

Přítomnost sociálních služeb je podle slov účastníků vnímána pozitivně. Pozitivně byla vnímána práce a pomoc sociální pracovnice v Domě sv. Pavla a dále také to, že nemusí žít venku na ulici. V jediném případě si dotyčný účastník myslí, že někteří lidé bez domova tyto služby zneužívají.

Vyřazení ze společnosti bylo všemi dotazovanými vnímáno tak, že vlastní bydlení je zásadním faktorem jejich exkluze ze společnosti. I v této otázce opět jasně rezonuje důležitost bydlení pro běžný, spokojený život.

Dotaz na projekt startovacího bydlení byl položen záměrně ve snaze zjistit, zda mají účastníci nějaké povědomí o takovém projektu. Odpověď byla buď negativní, nebo odmítavá.

Poslední, navazující otázka se týkala možnosti využití projektu startovacího bydlení. Tato otázka v dotazovaných vzbudila zájem i naději. Celých šest dotazovaných chtělo vědět informace, jak by se mohlo do takového projektu dostat. Jeden dotazovaný by tuto možnost nevyužil a jeden byl otázkou zaskočen a nedokázal na ni odpovědět.

Co z těchto sebraných dat vyplynulo? Nejzásadnější pro život člověka a jeho fungování je bezpochyby bydlení, ať již vlastní nebo nájemní. Jestliže o byt člověk přijde, stačí už jen opravdu málo k tomu, aby se za pár dní „probudil“ na ulici. Dále tito účastníci výzkumu vyvrátili „všeobecný“ mýtus, že lidé bez domova se nechtějí dostat zpět k normálnímu bydlení. Musí ale sami chtít a něco pro to udělat. Nemají vždy zájem kontaktovat vlastní rodinu, snaží se svou situaci vyřešit sami. Sociální služby jsou přínosem pro posun v jejich životě. Tito lidé potřebují podpořit, a to hlavně informacemi, které by je zpátky začlenily zpět do společnosti. Jestliže je např. podaná informace projektu startovacího bydlení přeslechnuta, nebo ani nevyslovena, nemůže pak vzbudit zájem ani naději. Za podmínek, že ale tato informace najde toho, komu náleží, může nastat pozitivní zvrát v životě dotyčných lidí bez domova. Ano, cesta nazpět do většinové společnosti, pro „nás“ k běžnému způsobu života, je pro lidi bez domova složitá. Ale není nedosažitelná. Schopnost integrace u těchto lidí bez domova na Českobudějovicku je viditelná, i když jsou vystaveni mnoha překážkám.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit příčiny bezdomovectví, překážky v návratu do běžného života a možnosti sociální práce s lidmi bez domova. Díky rozhovorům jsem měl možnost nahlédnout do části jejich života. Proto mohu na fenomén bezdomovectví pohlížet z více úhlů.

Při psaní teoretické části práce jsem si uvědomil provázanost mezi sociální prací vykonávanou sociálními pracovníky, organizacemi pracujícími s lidmi bez domova a službami, které se zaměřují na naplnění základních potřeb těchto lidí. Bez této provázanosti mají lidé bez domova horší šanci k návratu do života ve většinové společnosti. Pomoc těmto lidem je velice dobře popsána v praktických publikacích i knihách, které byly velmi přínosné pro vypracování praktické části.

Když se zamyslím nad svou výzkumnou prací, nad rozhovory s lidmi bez domova, které jsem prováděl v Českých Budějovicích, domnívám se, že sociální pracovnice v Domě sv. Pavla klientům pomáhá v mnoha směrech k opětovnému začlenění do společnosti. V první řadě se jedná hlavně o pomoc při navazování sociálních kontaktů – např. s rodinou, řešení různých potřebných záležitostí na úřadech, u lékaře. K tomu dochází převážně telefonicky, když si klient není jistý, že danou záležitost vysvětlí, aby byla druhou stranou pochopena správně. Jinak klienta zcela zplnomocňuje k potřebným úkonům v jeho životě.

Překážky, které těmto lidem brání dostat se z ulice, už byly vyjmenovány, ale osobně si myslím, že velkou překážkou je alkoholismus, který jde ruku v ruce s pobytem na ulici. Dle mého názoru je důležité, aby člověk, který se ocitne na ulici, byl schopen se v co nejkratším čase dostat zpátky alespoň do normálního bydlení a zlepšit svou situaci – řešit ji se sociálním pracovníkem. Čím déle zůstává na ulici, tím více se propadá (aby nebyl sám na ulici, začne fungovat v určité skupince lidí bez domova, kteří ho stáhnou dolů, vezmou ho mezi sebe. Tak začne užívat ve větší míře alkohol nebo drogy, přestane se o sebe starat, přijde o peníze, které ještě měl, bude okraden o doklady a osobní věci, s tím vším jsou spojené krádeže atd.). Další překážkou jsou dluhy, s kterými člověk již na ulici přichází – většinou se jedná o půjčky a exekuce, které není schopen splácet. Při představě tohoto začarovaného kruhu takoví lidé nemají sílu ani chuť posouvat dál svůj život a raději stagnují na jednom místě. Další překážkou jsou závislosti a psychické poruchy, kdy člověk není schopen najít vnitřní sílu pro boj se závislostí. Dodržování docházky do zaměstnání je pro mnohé klienty problematické v tom, že nemají naplněny základní potřeby; zde musím opět vyzdvihnout bydlení. Jsou bez možnosti se v noci v klidu vyspat, nebo alespoň si odpočinout, a druhý den v práci fungovat tak, jak se po nich žádá.

V některých případech se klientům již nechce měnit svůj život, protože sociální služby v Českých Budějovicích jsou na takové úrovni, že jim zabezpečí základní životní potřeby a oni již nemají důvod se sebou cokoliv dělat a kamkoliv se posouvat – jsou spokojeni s tím málem, co mají.

Sociální vyloučení vnímají tito lidé hlavně v tom, že nemají vlastní byt. Osobně jsem si ale uvědomil, že mimo bytu jim chybí zdravotní preventivní péče.

Skupina lidí bez domova, kterou jsem oslovil, byla opravdu výjimečná v tom, že mají snahu se posouvat. Z nehostinné ulice se dostali pod „přístřeší“ Domu sv. Pavla a snaží se postavit na vlastní nohy a opět bydlet, pracovat, žít.

Seznam použitých zdrojů

BARTÁK, M. *Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I.: (bezdomovství v zrcadle veřejné politiky)*. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004. Zdravotní politika a ekonomika. ISBN 8086625354.

DUKOVÁ, I., DUKA, M., KOHOUTOVÁ, I. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2013. ISBN 9788024738802.

FORMÁNEK, V., CSÖLLEOVÁ E., JAMBORA J. *Bezdomovcem snadno a rychle*. Praha: Petrklíč, 2020. ISBN 9788072297009.

HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN 8090229204.

KLIMENT, P., DOČEKAL, V. *Pohled na bezdomovectví v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 9788024450070.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Příklady nejlepší praxe v boji proti bezdomovectví*. Praha: FEANTSA, 2003. ISBN 8086451054

KREBS, V., DURISOVÁ, J. *Sociální politika*. Praha: Codex Bohemia, 2015. ISBN 9788073572761.

MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 9788026200901.

MAREŠ, P. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006. ISBN 8087007158.

MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073675028.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 8024713624.

MIŠOVIČ, J. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon, 2019. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 9788074192852.

PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 9788073871000.

SOKOL, R., TREFILOVÁ V. *Sociální pracovník v rezidenčních zařízeních sociálních služeb*. Praha: ASPI, 2008. Meritum. ISBN 9788073573164.

STRAUSS, A., L., CORBIN, J. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 808583460x.

VÁGNEROVÁ, M., MAREK, J., CSÉMY, L. *Bezdomovectví ve středním věku: příčiny, souvislosti a perspektivy*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. ISBN 9788024640549.

VODÁČKOVÁ, D. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2002. ISBN 9788071786962.

ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 8085850699.

Elektronické zdroje

Armáda spásy. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://armadaspasy.cz/pomahame-vam/socialni-sluzby/lide-bez-domova>>.

Autonomní sociální centrum Klinika. [online] [cit. 2022-12-31]. Dostupné na WWW: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Autonomn%C3%AD_soci%C3%A1ln%C3%AD_centrum_Klinika>.

Charita. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.charita.cz/kdo-jsme/charitni-sit>>.

Chráněné bydlení. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1>>.

Další nespécifikované sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené osoby. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.komora-socialnich-podniku.cz/socialni-podnikani/osoby-znevychodnene-na-trhu-prace>>.

Diakonie. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.diakonie.cz/o-diakonii>>.

Dobrovolnická činnost. [online] [cit. 2022-12-31]. Dostupné na WWW: <<https://portal.pohoda.cz/dane-ucetnictvi-mzdy/mzdy-a-prace/dobrovolnicka-cinnost>>.

Feantsa. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://sad-cr.cz/feantsa>>.

Kritická sociální práce. [online] [cit. 2022-12-30]. Dostupné na WWW: <https://www.uhk.cz/file/edee/filozoficka-fakulta/studium/janebova_-_kriticka_socialni_prace.pdf>.

Krizová intervence. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.soscentrum.cz/nase-sluzby/krizova-intervence>>.

K Srdci, z.s. [online] [cit. 2022-12-31]. Dostupné na WWW: <https://www.ksrdci.cz/about_us>.

Lidé bez domova. [online] [cit. 2023-03-20]. Dostupné na WWW: <https://nadeje.cz/integracni_program>.

Mládež a mladí dospělí. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.komora-socialnich-podniku.cz/socialni-podnikani/osoby-znevychodnene-na-trhu-prace>>.

Nástroje sociální práce. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://socialniprace.cz/online-clanky/kompetence-a-nastroje-socialnich-pracovniku-nejsou-dostatecne>>.

Osoby, které jsou dlouhodobě nezaměstnané. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.komora-socialnich-podniku.cz/socialni-podnikani/osoby-znevychodnene-na-trhu-prace>>.

Osoby se zdravotním postižením. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.komora-socialnich-podniku.cz/socialni-podnikani/osoby-znevychodnene-na-trhu-prace>>.

Osoby zdravotně znevýhodněné. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.cssz.cz/osoby-zdravotne-znevychodnene>>.

Osoby zdravotně znevýhodněné. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1>>.

Podporované zaměstnávání. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://www.unie-pz.cz/3-podporovane-zamestnavani/82-slovnicek-pojmu.html>>.

Resocializace. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Resocializace>>.

Veřejně prospěšné práce. [online] [cit. 2022-11-29]. Dostupné na WWW: <<https://zamestnavam.pracevobci.cz/chci-ziskat-financovani/verejne-prospesne-prace>>.

Vznik Naděje. [online] [cit. 2023-03-20]. Dostupné na WWW: <https://nadeje.cz/ustredi_nadeje/vznik_nadeje>.

Seznam použitých zkratk

VPP – veřejně prospěšné práce

Seznam příloh

Příloha I. Osnova polostrukturovaného rozhovoru
Příloha II. Souhlas se zpracováním osobních údajů – vzor
Příloha III. Přepis rozhovorů s aktéry

Příloha I.

Osnova polostrukturovaného rozhovoru

Obecné dotazy:

1. Jak se jmenujete a kolik je Vám let?
2. Jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhl?
3. Máte partnerku, děti?
4. Jste v tuto dobu zaměstnán? Na jaké pozici?
5. Máte nějaké finanční prostředky, nebo Vám chodí nějaká forma finanční pomoci od státu?
6. Kde teď bydlíte? Jak dlouho?
7. Jak dlouho jste na ulici?

Klíčové dotazy:

8. Jak jste se dostal do role člověka bez domova, jaký byl zásadní zvrát ve Vašem životě? Proč jste přišel o bydlení?
9. Jaké vnímáte překážky v návratu do běžného života a do společnosti? Je to bydlení, zaměstnání, či něco jiného?
10. Než jste skončil na ulici, zajímala se o Váš osud rodina, příbuzní, přátelé? Měli snahu Vám pomoci se na ulici dostat? Mohl jste se na ně obrátit s prosbou o pomoc?
11. Jak vnímáte sociální služby, které pomáhají Vám i dalším lidem bez domova? Dokážete díky nim překonat bariéry, které brání Vašemu normálnímu životu, nebo Vás naopak drží na místě, kde právě jste?
12. Vnímáte Vaše společenské vyřazení ze společnosti (sociální vyloučení)? Jestli ano, tak jak?
13. Víte o nějakém projektu ve Vašem okolí, který by lidem bez domova nabízel startovací bydlení pro nový život?

14. Kdybyste měl tu možnost, do takového startovacího projektu bydlení se dostat, využil byste ji?

Příloha II.

Souhlas se zpracováním osobních údajů – vzor

Souhlas se zpracováním osobních údajů pro výzkumný projekt bakalářské práce

Udělují tímto písemný souhlas pro zpracování osobních údajů pro výzkumný projekt bakalářské práce v oboru Sociální a charitativní práce na TF České Budějovice. Souhlas udílím p. Nováčkovi, studentovi 3. ročníku.

Tyto údaje budou zpracovávány ve smyslu nařízení č. 679/2016 o ochraně osobních údajů fyzických osob (dále jen „GDPR“).

Dne

Podpis

Příloha III.

Rozhovor č. 1 – E.

Jak se jmenujete a kolik je Vám let?

Ahoj, ano mohl. Jmenuji se E. a je mi mezi 30–35 lety.

Jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhl?

Nejvyšší dosažené vzdělání je střední odborné se zaměřením na strojírenství.

Máte partnerku, děti?

Ne nemám partnerku. Zatím jsem neměl na ženu štěstí. Tudiž nemám ani děti.

Jste v tuto dobu zaměstnán? Na jaké pozici?

Nyní pracuji, ale chtěl bych lepší práci. Pracuji jako hlídač objektů. Před touto prací jsem pracoval jako skladník, ale byl jsem propuštěn.

Máte nějaké finanční prostředky, nebo Vám chodí nějaká forma finanční pomoci od státu?

Pobírám invalidní důchod prvního stupně. Někaké finanční prostředky mám našetřené, ale není to tolik, abych si pořídil svůj byt.

Kde teď bydlíte? Jak dlouho?

Nyní žiji v azylovém Domě sv. Pavla v Č. Budějovicích. Jak dlouho? Celkem 1,5 roku.

Jak jste se dostal do role člověka bez domova, jaký byl zásadní zvrát ve Vašem životě? Proč jste přišel o bydlení?

Můj zásadní zvrát byl, že jsem přišel o byt, který jsem dostal z dědictví. Stálý domov jsem neměl 18 let, kdy jsem bydlel po ubytovnách. Dostal jsem se do tísnivé situace. Zkoušel jsem tuto situaci sám řešit, ale jak je na mě vidět, tak to nedopadlo. Bylo to psychicky hodně náročné.

Jak dlouho jste na ulici?

Na ulici se pohybuji 4,5 roku.

Jaké vnímáte překážky v návratu do běžného života a do společnosti? Je to bydlení, zaměstnání, či něco jiného?

Hlavní překážku budu mít asi v bydlení. O zaměstnání nemám strach, jsem zaměstnán v PCO.

Než jste skončil na ulici, zajímala se o Váš osud rodina, rodiče, příbuzní, přátelé? Měli snahu Vám pomoci se na ulici dostat? Mohl jste se na ně obrátit s prosbou o pomoc?

Rodinu nemám, se sourozenci se nestýkám. O pomoc nepotřebuji prosit.

Jak vnímáte sociální služby, které pomáhají Vám i dalším lidem bez domova? Dokážete díky nim překonat překážky, které brání Vašemu normálnímu životu, nebo Vás naopak drží na místě, kde právě jste?

Pomoc v azylovém domě vnímám, že nejsem venku na ulici. Pomoc terénních pracovníků jsem nikdy nevyužil.

Vnímáte Vaše společenské vyřazení ze společnosti (sociální vyloučení)? Jestli ano, tak jak?

Sociální vyloučení vnímám a to v tom, že jsem byl propuštěn z bývalého zaměstnání, a i to, že nemám vlastní byt. Hlavně ten byt, mohl by to být i podnájem.

Víte o nějakém projektu ve Vašem okolí, který by lidem bez domova nabízel startovací bydlení pro nový život?

Když se zamyslím, tak jsem o takovém projektu neslyšel. Ale zní to hezky. Takové „info“ není ani na zdi v „azyláku“. Taková zpráva by se měla šířit mezi lidma na ulici. Pár lidí by se zvedlo ze „dna“ svýho života a viděli by zase světlo v tunelu.

Kdybyste měl tu možnost, do takového startovacího projektu bydlení se dostat, využil byste ji?

Myslíte jako dostat byt? (já – ano, malinký byt, třeba garsonku, nebo 1+1) To bych se určitě snažil, to by byla paráda. Záleželo by to také na tom, zda by mi můj invalidní důchod i plat stačil na nájem. Můj život by dostal nový smysl, kdybych měl takovou šanci.

Rozhovor č. 2 – S.

Jak se jmenujete a kolik je Vám let?

Dobrý den, jmenuji se S. a je mi 40 let.

Jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhl?

Nejvyšší dosažené vzdělání je střední odborné se zaměřením na zemědělství. Mohu Vám říci, že to byla krásná léta.

Máte partnerku, děti?

Jestli mám partnerku? Ne nemám, nějak jsem střídal ženy, ale žádná u mne nezakotvila. Nemám ani děti. Teda aspoň o žádném dítěti nevím.

Jste v tuto dobu zaměstnán? Na jaké pozici?

Zaměstnání mám, pracuji jako ostraha nejmenovaného nádraží, hledám ale ještě druhou práci.

Máte nějaké finanční prostředky, nebo Vám chodí nějaká forma finanční pomoci od státu?

Nějaké peníze mám, ukládám si je na kauci nájemního bytu. Od státu mi chodí životní minimum.

Kde teď bydlíte? Jak dlouho?

No, bydlím? Spíš tak drobet živořím, v azylovém domě sv. Pavla v Č. Budějovicích. Je to ale lepší než žít a spát na ulici. Je to už 8 měsíců.

Jak jste se dostal do role člověka bez domova, jaký byl zásadní zvrát ve Vašem životě? Proč jste přišel o bydlení?

Díky dluhům jsem se dostal na ulici. Byl jsem velice důvěřivý k mým bývalým přátelům, kteří mě do dluhů nějakým způsobem dostali.

Jak dlouho jste na ulici?

No, počkej. Už to jsou tři roky. Teda to letí.

Jaké vnímáte překážky k návratu do běžného života a do společnosti? Je to bydlení, zaměstnání, či něco jiného?

Problém vidím hlavně s bydlením, nemám na kauci. Nechápu, jak je možné v 21. století nenajít normální bydlení bez kauce.

Než jste skončil na ulici, zajímala se o Váš osud rodina, rodiče, příbuzní, přátelé? Měli snahu Vám pomoci se na ulici nedostat? Mohl jste se na ně obrátit s prosbou o pomoc?

Píšu si pouze s matkou. Té je 70 let a neotravuji ji. Ona neví, jak na tom jsem.

Jak vnímáte sociální služby, které pomáhají Vám i dalším lidem bez domova? Dokážete díky nim překonat překážky, které brání Vašemu normálnímu životu, nebo Vás naopak drží na místě, kde právě jste?

Můj hlavní problém je, že mám exekuce na plat, a tím pádem mi dávají 2x životní minimum. Když chci byt, tak všude chtějí kauci. Určitě se z ulice dostanu díky azylovému domu. Teď jsem si našel druhou práci a do 3 měsíců bych mohl mít na byt. Sociální pracovníce mi tu vycházejí vstříc, jsou hodný a je vidět, že jsou to lidé na svých místech.

Vnímáte Vaše společenské vyřazení ze společnosti (sociální vyloučení)? Jestli ano, tak jak?

Nevnímám až tolik, protože mám práci. Jinak mi chybí to bydlení ve vlastním.

Víte o nějakém projektu ve Vašem okolí, který by lidem bez domova nabízel startovací bydlení pro nový život?

Ne nevím. Něco takového existuje? Kde jsem to mohl slyšet? Nebo spíš od koho? Může vědět o startovacím bydlení paní sociální, tady v „azyláku“? Nebo mají takové informace terénní pracovníce? Jestli ano, proč je neříkají?

Kdybyste měl tu možnost, do takového startovacího projektu bydlení se dostat, využil byste ji?

Ano, využil. (já – ano, malinký byt, třeba garsonku, nebo 1+1) Se dvěma pracema bych měl na nájem. Musí se platit kauce? Kam se můžu dojit zeptat, zda bych nemohl také dostat šanci? Jee, to bylo terno. To bych zase dostal energii do žil.

Rozhovor č. 3 – H.

Jak se jmenujete a kolik je Vám let?

Jak se jmenuji? Říkej mi H. Kolik mi je let? Tipni si... Je mi 35 let.

Jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhl?

Na moc velké jsem nedosáhl, mám jen 9 let základní školy.

Máte partnerku, děti?

Nemám ženu. Zatím jsem neměl čas nějakou ženu, partnerku hledat. Ne, že by se mi ženy nelíbily. Snad nějakou partnerku mít ještě budu.

Jste v tuto dobu zaměstnán? Na jaké pozici?

Ne nejsem, do práce nechodím. Pracoval jsem jako pomocný dělník do doby, než se objevil Covid 19. Pak jsem onemocněl a byl propuštěn.

Máte nějaké finanční prostředky, nebo Vám chodí nějaká forma finanční pomoci od státu?

Peníze? Člověče, já nesmrdím korunou. Jo, kdybych peníze měl, tak nejsem tady. Stát mi toho moc nedává, mám od něj životní minimum.

Kde teď bydlíte? Jak dlouho?

Otázka, kde bydlím? Bydlím s partou lidí v azylovém Domě sv. Pavla v Č. Budějovicích. Celkem to ujde, znáš to, smrádek, ale teplo. (smích) Bydlím v pokoji ještě s jedním klukem. Takový celkem pěkný pokoj obývám. Na ulici už nechci. Jsem na azylovém domě 4 měsíce.

Jak jste se dostal do role člověka bez domova, jaký byl zásadní zvrát ve Vašem životě? Proč jste přišel o bydlení?

Měl jsem vlastní garsonku po babičce, protože mám ale malé vzdělání, o bydlení jsem přišel. Tak jsem začal bydlet na ubytovně a pracoval. Pak přišel Covid, začal jsem marodit, neměl jsem peníze na ubytovnu, tátova přítelkyně mě u něj nechtěla. Do práce jsem nechodil, protože jsem měl Covid. Pak jsem o práci přišel a byl na šikmé ploše.

Jak dlouho jste na ulici?

Na ulici jsem 16 měsíců.

Jaké vnímáte překážky k návratu do běžného života a do společnosti? Je to bydlení, zaměstnání, či něco jiného?

Dnes vnímám překážku hlavně to, že bydlím prozatím v Domě sv. Pavla. Nemám díky Covidu 19 práci a mám vleklé zdravotní problémy.

Než jste skončil na ulici, zajímala se o Váš osud rodina, rodiče, příbuzní, přátelé? Měli snahu Vám pomoci se na ulici nedostat? Mohl jste se na ně obrátit s prosbou o pomoc?

Můj táta mi hodně pomohl, když jsem se ocitl na ulici. Jak finančně, tak i psychicky. Bohužel pak měl nějaké problémy i táta, tak jsem tady.

Jak vnímáte sociální služby, které pomáhají Vám i dalším lidem bez domova? Dokážete díky nim překonat překážky, které brání Vašemu normálnímu životu, nebo Vás naopak drží na místě, kde právě jste?

S paní sociální spolupracuji dobře. Hodně mi pomáhá a posunulo mě to hodně na azyláku. Nevěřím, že se mi povede se dostat z ulice.

Vnímáte Vaše společenské vyřazení ze společnosti (sociální vyloučení)? Jestli ano, tak jak?

Vnímám, že díky tomu, že jsem bezdomovec. Možní zaměstnavatelé se ale na mne koukají skrz prsty a nechtějí mě zaměstnat. Tak myslím, že je to práce a bydlení.

Víte o nějakém projektu ve Vašem okolí, který by lidem bez domova nabízel startovací bydlení pro nový život?

Ne. A ani bych na něj nebyl připraven, když nemám práci. No možná bych ale pak práci „snáží“ našel. Nebyl bych tak ve stresu z toho, že bydlím v jednom pokoji ještě s jedním člověkem, že musím po něm uklízet nepořádek, i když si on myslí, že uklízí. Měl bych i na stěnách zase obrázky, které se líbí mně.

Kdybyste měl tu možnost, do takového startovacího projektu bydlení se dostat, využil byste ji?

Možnost samostatného bydlení... Víš, upřímně, asi bych moc rád. Ale protože nemám práci, nejsem na tom s hlavou moc dobře. Až budu mít práci, tak by to šlo.

Rozhovor č. 4 – P.

Jak se jmenujete a kolik je Vám let?

Dobrý den, jmenuji se P. a je mi 60 let.

Jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhl?

Nejvyšší dosažené vzdělání mám středoškolské, gymnázium.

Máte partnerku, rodinu?

Ne, partnerku ani děti nemám. Jsem rozvedený, ale už dlouho.

Jste v tuto dobu zaměstnán? Na jaké pozici?

Ne, nejsem zaměstnanec, začínám opět podnikat ve stavebnictví. Jinak dělám příležitostné brigády.

Máte nějaké finanční prostředky, nebo Vám chodí nějaká forma finanční pomoci od státu?

Peníze na účtu žádné nemám, spíš dluhy. Ano, zažádal jsem si o životní minimum.

Kde teď bydlíte? Jak dlouho?

Nyní bydlím v Domě sv. Pavla v Č. B. Na pokoji jsem v tuto dobu sám. No, už je to rok, co tu bydlím.

Jak jste se dostal do role člověka bez domova, jaký byl zásadní zvrát ve Vašem životě? Proč jste přišel o bydlení?

Bylo to díky mé finanční situaci, dluhům. Zkrachovala mi firma. Neměl jsem na nájem. Tím jsem se dostal do začarovaného kruhu, nebo spíš do spirály, kdy jsem se po ní dostal na samé dno mého života.

Jak dlouho jste na ulici?

Na ulici jsem 3 roky.

Jaké vnímáte překážky k návratu do běžného života a do společnosti? Je to bydlení, zaměstnání, či něco jiného?

Bydlení, ve kterém bych byl vlastním pánem, a výše mého zadlužení. Kdyby tohoto nebylo, bylo by mi lépe na duši.

Než jste skončil na ulici, zajímala se o Váš osud rodina, rodiče, příbuzní, přátelé? Měli snahu Vám pomoci se na ulici nedostat? Mohl jste se na ně obrátit s prosbou o pomoc?

Bohužel zájem ze strany příbuzných byl nulový. Rodinu nemám, žiju sám. Příbuzní mi totiž nezapomněli, že jsem začal podnikat. Což že podnikám, to ještě rozdýchali, ale že se mi dařilo.

Jak vnímáte sociální služby, které pomáhají Vám i dalším lidem bez domova? Dokážete díky nim překonat překážky, které brání Vašemu normálnímu životu, nebo Vás naopak drží na místě, kde právě jste?

Pomoc terénních sociálních pracovníků jsem nikdy nevyužil. Pomoc azylového domu je jediná instituce, která mně velice pomáhá, a musím opět velmi pochválit současnou sociální pracovníci v azylovém domě, která velmi ochotně mně (nám) pomáhá.

Vnímáte Vaše společenské vyřazení ze společnosti (sociální vyloučení)? Jestli ano, tak jak?

Sociální vyloučení celkem nevnímám, protože bydlím na azylovém domě, tudíž jsem čistě oblečen, dbám o svou hygienu, a mohu tak jít, kam chci. Jen bych chtěl mít zase své bydlení, o které bych se děлил maximálně s nějakou partnerkou, ženou.

Víte o nějakém projektu ve Vašem okolí, který by lidem bez domova nabízel startovací bydlení pro nový život?

Ano slyšel. Ale nestojím o to. Stále se nepovažuji za zkrachovalého bezdomovce. Víš, stavím se a postavím se opět na vlastní nohy.

Kdybyste měl tu možnost, do takového startovacího projektu bydlení se dostat, využil byste ji?

Ne využil, opět opakuji, že se nepovažuji za zkrachovalého bezdomovce.

Rozhovor č. 5 – Z.

Jak se jmenujete a kolik je Vám let?

Dobrý den, jmenuji se Z. No, je mi už 50 let.

Jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhl?

Nejvyšší dosažené vzdělání mám střední. Zaměření vědět nepotřebuješ.

Máte partnerku, děti?

Život u mě jak na houpačce, jednou jsem šťastný se ženou, pak zase ženu nemám. Teď právě žádnou ženu, partnerku nemám. Ani se žádný vztah nerýsuje. A děti, zatím ke mně žádné nepřišly.

Jste v tuto dobu zaměstnán? Na jaké pozici?

Ne, nejsem zaměstnán. Byl jsem zaměstnanec v nejmenované firmě několik let. Neměl jsem špatné zaměstnání. Z firmy jsem ale odešel, další práci jsem ještě nenašel. Práci sháním, ale je to těžké. Teď chodím na brigádu.

Máte nějaké finanční prostředky, nebo Vám chodí nějaká forma finanční pomoci od státu?

Peníze už v bance nemám, všechny jsem už utratil. Zeptej se spíš, jestli mám dluhy. (Máte nějaké?) Jen jeden, který narůstá. Ano, o finanční pomoc státu jsem si zažádal díky paní sociální, je to sociální minimum. Zatím ale ještě nebyly vyřízeny kladně žádosti.

Kde teď bydlíte? Jak dlouho?

To je asi divná otázka, když jsme v kulturní místnosti azyláku. Ano, teď přebývám v azylovém domě sv. Petra v tomto městě. Je to už půl roku.

Jak jste se dostal do role člověka bez domova, jaký byl zásadní zvrát ve Vašem životě? Proč jste přišel o bydlení?

O bydlení jsem přišel vlastní vinou. Práce ve firmě mě přestala bavit, začal jsem po práci pít a někdy hrát i automaty. Pak jsem odešel z práce, přišel o bydlení a už se to se mnou vezlo. A vidíš, kde jsem skončil. Aspoň to můžeš napsat, můj příběh.

Jak dlouho jste na ulici?

Na ulici 2,5 roku.

Jaké vnímáte překážky k návratu do běžného života a do společnosti? Je to bydlení, zaměstnání, či něco jiného?

V první řadě to je soukromé bydlení, v podnájmu. Dále bych si přál najít zaměstnání odpovídající mému zdravotnímu stavu.

Než jste skončil na ulici, zajímala se o Váš osud rodina, rodiče, příbuzní, přátelé? Měli snahu Vám pomoci se na ulici dostat? Mohl jste se na ně obrátit s prosbou o pomoc?

Ne. Ani jsem o to nestál. Proč zatěžovat okolí? Nemají lidé o kolo nás k řešení i jiné věci než jednoho chlapa? Vlastně ani nevím, jestli to, že jsem bezdomovec, někdo z mého bývalého okolí ví... Víš, já se stydím vidět mé přátele, protože jsem bezdomovec.

Jak vnímáte sociální služby, které pomáhají Vám i dalším lidem bez domova? Dokážete díky nim překonat překážky, které brání Vašemu normálnímu životu, nebo Vás naopak drží na místě, kde právě jste?

Jediná osoba, která má snahu mi pomoci v azylovém domě, a nejenom mě, je paní Němcová (sociální pracovnice).

Vnímáte Vaše společenské vyřazení ze společnosti (sociální vyloučení)? Jestli ano, tak jak?

Podívej se, když nebudu řešit vlastní bydlení, tak hlavně to, že nechci, nemohu vidět některé mé přátele. Nechci, aby věděli, že jsem bezdomovec.

Víte o nějakém projektu ve Vašem okolí, který by lidem bez domova nabízel startovací bydlení pro nový život?

Ano, něco málo jsem zaslechl. Myslíš, že bych i já se do takového projektu mohl zapojit? Kam bych mohl zajít, kde by mi mohli pomoci? Jakou mám šanci, kolika procentní? Jak se mám chovat, co proto mohu udělat, abych se tam dostal?

Kdybyste měl tu možnost, do takového startovacího projektu bydlení se dostat, využil byste ji?

Kdybych se do projektu dostal, no... A co pak dál? Sehnali by mi nějakou práci? Věříš tomu sám, že se dá dostat ze dna, když se mě na to ptáš? (Ano, dá, ale je to těžké, hlavně se musí chtít.) Aha, to je na zamyšlení, takhle jsem se na to nedíval. Nemuselo by to být tak obtížné, jen to chce vůli.

Rozhovor č. 6 – D.

Jak se jmenujete a kolik je Vám let?

Dobry den, mé jméno je D. Kolik mi je let? Hmm 38 již.

Jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhl?

Vzdělání, moment... Jo, mám střední odborné učiliště. Vyučil jsem se truhlářem.

Máte partnerku, děti?

Momentálně partnerku nemám. Byl jsem krátce ženatý, ale nějak nám to přestalo klapat. Tak se jednoho dne žena sebrala a odešla ode mě.

Jste v tuto dobu zaměstnán? Na jaké pozici?

Nepracuji, o práci jsem přišel. Pracoval jsem jako dělník v truhlárně. Byl jsem zaměstnán v cihelnách. Novou práci nehledám, protože mi v tom brání můj zdravotní stav. Pobírám životní minimum.

Máte nějaké finanční prostředky, nebo Vám chodí nějaká forma finanční pomoci od státu?

Nemám nic. Žádné peníze. Ale také nemám dluhy. Od státu jsem nechtěl nic, ale to bych nemohl bydlet na azylovém domě, tak mám zažádáno o životní minimum. Čas od času chodím na brigádu.

Kde teď bydlíte? Jak dlouho?

No, jsem velice rád, že bydlím. A kde bydlím? Na azylovém domě sv. Pavla. Na azyláku jsem jeden rok.

Jak jste se dostal do role člověka bez domova, jaký byl zásadní zvrát ve Vašem životě? Proč jste přišel o bydlení?

Pracoval jsem jako dělník v truhlářské dílně v cihelnách, bohužel jsem přišel o práci. Jako dělník jsem ale neměl možnost odkládat peníze na horší dobu. Nezbyvalo by mi moc peněz na jídlo a na jiné věci. Bydlel jsem v podnájmu, zvýšili mi nájem, proto

jsem skončil na ulici. O těch pár věcí, co jsem měl, jsem přišel, zachránil jsem akorát batoh s věcmi, který jsem měl na sobě.

Mohu se Vás prosím zeptat, jak dlouho jste na ulici?

Na ulici jsem s přestávkami čtyři roky.

Jaké vnímáte překážky v návratu do běžného života a do společnosti? Je to bydlení, zaměstnání, či něco jiného?

Jako překážku vnímám bydlení, kdybych jej měl, tak by to překážka nebyla. To se ale odvíjí zase od toho, že nemám práci. Díky paní sociální řeším invalidní důchod, zda mám na nějaký jeho stupeň nárok.

Než jste skončil na ulici, zajímala se o Váš osud rodina, rodiče, příbuzní, přátelé? Měli snahu Vám pomoci se na ulici nedostat? Mohl jste se na ně obrátit s prosbou o pomoc

Řešil jsem si věci sám. Rodiče mi umřeli, příbuzní o tom, že jsem na ulici, nevědí, protože se nestýkáme.

Jak vnímáte sociální služby, které pomáhají Vám i dalším lidem bez domova? Dokážete díky nim překonat překážky, které brání Vašemu normálnímu životu, nebo Vás naopak drží na místě, kde právě jste?

Tuto sociální službu vnímám v mém životě velice kladně. Co mě drží na místě, je můj nedostatek bydlení, myslím, že všechno přinese čas.

Vnímáte Vaše společenské vyřazení ze společnosti (sociální vyloučení)? Jestli ano, tak jak?

Sociální vyloučení je u mě to, že si do azylového domu nemohu na pokoj vzít kamarády. Za prvé je to zakázané, za druhé mám smutek z toho, že i ten pokoj mi nepatří. Chtěl bych aspoň vlastní podnájem.

Víte o nějakém projektu ve Vašem okolí, který by lidem bez domova nabízel startovací bydlení pro nový život?

Ne, nevím, jste první člověk, který mi o takovém projektu říká. Takové „info“ mne nějak minulo, miji. Nebude to tím, že si v hlavě stavím vlastní svět a domov? Možná „jo“. To bude asi ten problém, co? Možná bych už bydlel v podnájmu.

Kdybyste měl tu možnost, do takového startovacího projektu bydlení se dostat, využil byste ji?

Měl bych chut' si o tom aspoň přečíst, nebo se i zkusit rovnou informovat. Za zeptání nic nedám, nebo ano? Zní to zajímavě. Kdyby to fungovalo, mohl bych se posunout v životě někam dál, co by mě začalo zase naplňovat.

Rozhovor č. 7 – R.

Jak se jmenujete a kolik je Vám let?

Ano mohl, dobrý den. Jmenuji se R. a je mi 34 let.

Jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhl?

Jsem vyučen jako pekař, takže to je moje vzdělání.

Máte partnerku, děti?

Hmm, partnerka a děti. Už nemám ani jedno. Měl jsem manželku a jedno dítě, kluka. Ale díky mé minulosti jsem jak o ženu i o dítě přišel. Uprímně, když se nad tím dnes zamyslím, ani se nedivím, že odešli.

Jste v tuto dobu zaměstnán? Na jaké pozici?

Pracuji, ale jakou práci mám, ti nepovím. Není to fajnová práce. To je už dlouho, co jsem chodil do pěkné práce. Byl jsem pekařem v pekárně. Chodil jsem na tři směny. Pak jsem šel na živnostenský list dělat pekaře k soukromníkovi, ale neplatil, jen sliboval. Tak jsem odešel a je to, tak je to.

Máte nějaké finanční prostředky, nebo Vám chodí nějaká forma finanční pomoci od státu?

Finanční prostředky, ano, nějaké jsou, není to moc, ale mohu si dovolit zaplatit bydlení na azylovém domě.

Kde prosím teď bydlíte? Jak dlouho?

Konečně zase bydlím jako člověk. Není to ubytovna, není to hotel, ale mám nějaké zázemí, jsem v této době v Domě sv. Pavla. Bydlím tu 1,5 roku.

Jak jste se dostal do role člověka bez domova, jaký byl zásadní zvrát ve Vašem životě? Proč jste přišel o bydlení?

Vlastně to začalo, už když jsem byl mladej. Hlavně to byly problémy v rodině, kdy si moje máma našla nového chlapa, a ten neměl rád děti, ani cizí, ani svoje, a tím pádem ani nás. Začal jsem pít a mít problémy v práci, a tak to vlastně začalo. Máma tenkrát vyměnila zámky a řekla, že se musím o sebe postarat sám, a to mě tenkrát zlomilo nejvíc.

Jak dlouho jste na ulici?

Celkem na ulici pobývám skoro 10 let.

Jaké vnímáte překážky v návratu do běžného života a do společnosti? Je to bydlení, zaměstnání, či něco jiného?

Podle mě je to u každého jinak. Jak kdo vnímá okolí. Bydlení samozřejmě hraje velkou roli a od toho se odvíjí spousta jiných věcí. Třeba když někdo bydlí pod mostem, tak se mu asi do práce moc nechce. Všechno souvisí se vším.

Než jste skončil na ulici, zajímala se o Váš osud rodina, rodiče, příbuzní, přátelé? Měli snahu Vám pomoci se na ulici dostat? Mohl jste se na ně obrátit s prosbou o pomoc?

Má rodina se o můj osud moc nezajímala. Hlavně, já jsem byl naučený se nikoho i o nic nedoprošovat. Tak jsem se snažil z toho dostat většinou sám. Ale stejně jsem za čas poznal, že jen sám to nezvládnou.

Jak vnímáte sociální služby, které pomáhají Vám i dalším lidem bez domova? Dokážete díky nim překonat překážky, které brání Vašemu normálnímu životu, nebo Vás naopak drží na místě, kde právě jste?

Víte, když člověk spadne úplně na dno, tak se především musí naučit se odrazit od toho dna. Prostě se zase zvednout a věřit, že to jde velmi těžce. Sociální služby v tom sice hodně pomůžou, ale hlavně to je na tom člověku. Musí chtít a moc. Musí věřit, že to půjde, i když většina lidí bez domova propadne skepsi, alkoholu a jiným věcem a nevěří sobě ani okolí.

Vnímáte Vaše společenské vyřazení ze společnosti (sociální vyloučení)? Jestli ano, tak jak?

Já osobně asi ne. Nevím jak ostatní, protože každé je jiné a každé má jiné problémy, také si to každé jinak bere. Osobně se snažím, mám tu práci, snažím se chodit čistě, spolupracuji s úřady, abych si vyřídil vše, co potřebuji. Prostě nechci skončit úplně někde v kanále. Můj sen by byl nájemný byt.

Víte o nějakém projektu ve Vašem okolí, který by lidem bez domova nabízel startovací bydlení pro nový život?

Ne, nikdy jsem o ničem neslyšel. Žádný kamarád z ulice o něčem takovém nemluvil. Ne, takové „info“ jsem nedostal ani od terénních pracovníků, když jsem žil a spal přímo na ulici. Když se nad tím tak zamýšlím, že takové „info“ dotyčné pracovníce by mohly říkat. Byl by pak možná lehčí život.

Kdybyste měl tu možnost, do takového startovacího projektu bydlení se dostat, využil byste ji?

Nevím, musel bych to promyslet. A to mi chvíli trvá. Teď ti to nepovím.

Rozhovor č. 8 – O.

Jak se jmenujete a kolik je Vám let?

Ahoj, jmenuji se O. a je mi 58 let.

Jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhl?

Udělal jsem poddůstojnickou školu.

Máte partnerku, děti?

Ne, partnerku ani děti nemám, ani nechci. Vlastně jsem o děti nikdy nestál. Já jsem totiž na muže. Momentálně jsem ale sám.

Jste v tuto dobu zaměstnán? Na jaké pozici?

Mám zaměstnání, jsem v práci jako hlídač.

Máte nějaké finanční prostředky, nebo Vám chodí nějaká forma finanční pomoci od státu?

Díky práci hlídače mám peníze. Na vyskakování to není. Ale je to lepší než mít životní minimum.

Kde teď bydlíte? Jak dlouho?

Na azylovém Domě sv. Pavla, bydlím tam cca jeden rok.

Jak jste se dostal do role člověka bez domova, jaký byl zásadní zvrát ve Vašem životě? Proč jste přišel o bydlení?

Nikdy jsem nepřišel o bydlení. Protože jsem žádné neměl. Od malička jsem byl v dětských domovech. Tam jsem prošel školy. Prostě jsem se vzdělával. Když mě pustili z dětského domova, bylo mi 19 let. Byl jsem na ubytovně. Jenže jsem neuměl žít sám. Začal jsem se prát a pít alkohol. To mě dostalo do vězení na 5 let. Pak jsem byl v armádě, kde jsem chtěl zůstat. Udělal jsem poddůstojnickou školu. Byl jsem spokojen, jenže přišel rok 1985. Dostal jsem 5 let za ublížení na zdraví s následkem smrti. Roku 1990 jsem byl amnestován a propuštěn z vězení. Našel jsem si práci jako svářeč a bydlel jsem na ubytovně. Tam jsem vydržel dost dlouho. Rok 1993 byl pro mne dost krušný. Byl jsem střelen do krku, pobodán a hodně pomlácen. Nebudu říkat kde a kdy se to stalo. Jen už jsem nemohl pracovat. Tuto práci jsem miloval a byl jsem v ní šťastný.

Jak dlouho jste na ulici?

Teď, na ulici jsem 2 roky.

Jaké vnímáte překážky v návratu do běžného života a do společnosti? Je to bydlení, zaměstnání, či něco jiného?

Překážek vnímám dost. Byl jsem dost dlouho zavřený. Skoro 30let. A najednou mě pustili mezi lidi. Neměl jsem nic. Neměl bydlení, práci a nevěděl co dál, co dělat. Mám naštěstí invalidní důchod. Také jsem měl nějaké finanční prostředky. Naštěstí mi pomohl kamarád, který přemluvil mámu, aby mě za 3000 Kč ubytovala. Prostě jsem potkal lidi, kteří mi v nejhroším pomohli. Našel jsem si práci u bezpečnostní služby. Tak jsem začal pracovat. Bohužel mamka kamaráda se musela stěhovat a já přišel o bydlení. Ale jsem rád, že jsem bydlení našel v Azylovém domě sv. Pavla. Takže teď překážku k mému úplnému štěstí vnímám bydlení.

Než jste skončil na ulici, zajímala se o Váš osud rodina, rodiče, příbuzní, přátelé? Měli snahu Vám pomoci se na ulici dostat? Mohl jste se na ně obrátit s prosbou o pomoc?

Rodinu, rodiče nemám. Nemám přátele. Jsem na vše sám! Miloval jsem jednoho kluka, chodili jsme spolu. Bohužel, umřel mi. Byl to voják. Ten kdyby tu byl, tak takové problémy nemám. Když odešel, začal jsem hodně se prát a neskutečně pít. Až jsem se dostal na léčení... Soud mě poslal na léčení. Takže soud mě zastavil, abych neudělal ještě něco, co by mně zničilo život.

Jak vnímáte sociální služby, které pomáhají Vám i dalším lidem bez domova? Dokážete díky nim překonat překážky, které brání Vašemu normálnímu životu, nebo Vás naopak drží na místě, kde právě jste?

Myslím si, že někteří bezdomovci zneužívají tyto služby! Někteří jsou zdraví a mohou pracovat. Dostávají hygienické potřeby, které použijí na nákup alkoholu, nebo drog. Nemohu najít bydlení. Všude dávají přednost Ukrajincům! Což mě docela neskutečně štve! Překážky se dají překonat, zbourat, když chcete! Nikdy jsem nebyl bez práce. Vždy jsem si našel práci. V roce 1985 jsem jako vězeň na uranu. Potom na dolech uhlí. A to byla dost těžká práce. Chci tím říci, že se práce nebojím. Jsem už dost unavený z tohoto života. Mám cukrovku, vysoký tlak, nervy v kýblu, také chodím k psychiatrovi. A někdy mě začíná zlobit srdce. Ale přesto to nezdávám. Jsem totiž bojovník. Co mě drží tam, kde jsem nyní? V azylovém domě? Je tam teplo a po 12 hodinách v práci se mohu v klidu vyspat a vykoupat v teplé vodě. I když bych rád bydlel sám ve svém. Ale zatím jsem žádný byt, co by byl pro mne, nenašel. Takže to mě drží na místě.

Vnímáte Vaše společenské vyřazení ze společnosti (sociální vyloučení)? Jestli ano, tak jak?

Myslím, že někteří lidé jsou velmi zlí! Poznávám to v práci. Jsou to spíš ženy. Jsem poloviční Rom a jsem bisexuál. Ale s takovými lidmi se moc nepáru. Umím také rozdávat rány. Zatím jsem samostatný. Jenom to bydlení, to mě omezuje. Dále jsem dlouho sám. Chtěl bych si někoho najít a mít ho rád a on mě. To mi také dost chybí, mít vztah. Tak to je asi vše.

Víte o nějakém projektu ve Vašem okolí, který by lidem bez domova nabízel startovací bydlení pro nový život?

Ty o nějakém víš? To je dnes v téhle zemi možné? Opravdu je v Budějčích takový projekt? Kolik takových lidí jako jsem já, má šanci dostat byt? To bydlení je na jak dlouho? Takový projekt by pro mne, nebo další lidi na ulici byl opravdu dar z nebes. Škoda že jsem o něm nevěděl už dříve.

Kdybyste měl tu možnost, do takového startovacího projektu bydlení se dostat, využil byste ji?

Jestli je to možné, řekl bys mi, kam zajít, nebo zavolat? Potřebuji k tomu naši sociální pracovníci? To vše zní jako pohádka. Může to být opravdu realita? Jestli ano a byl by tam menší nájem, tak bych do toho šel.

ABSTRAKT

NOVÁČEK, Jan. *Překážky v návratu lidí bez domova do běžného života a možnosti sociální práce s nimi*. České Budějovice 2022. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra sociální a charitativní práce. Vedoucí práce K. Šimr.

Klíčová slova: lidé bez domova, příčiny bezdomovectví, sociální práce, překážky v životě

Cíl této bakalářské práce spočívá v popisu příčin bezdomovectví, bariér v návratu do běžného života a možností sociální práce s lidmi bez domova. Bakalářská práce má dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část se dále dělí na dvě části. První se zabývá obecnou problematikou bezdomovectví, vysvětlením pojmu bezdomovectví, typologií bezdomovectví, sociálním vyloučením, příčinami bezdomovectví a problematikou života na ulici. Druhá se zabývá popisem sociální pomoci s důrazem na odpovídající podoby sociální práce. V teoretické části práce vycházím z odborné literatury a dalších dostupných zdrojů, které se zabývají problematikou bezdomovectví a sociální práce. V praktické části této práce je uveden výzkum, který zahrnuje polostrukturované rozhovory. Metoda, kterou jsem zvolil, je dotazování. Otázky jsou kladeny lidem bez domova. Na jejich základě se pokusím vyjasnit, co brání těmto lidem v návratu do běžného života. Metodická část popisuje metody a strategie použité při sběru dat i výběr respondentů.

ABSTRACT

Obstacles in the Return of Homeless People to Ordinary Life And the Possibility of Social Work with Them

Keywords: Homeless people, causes of homelessness, social work, obstacles in life.

The aim of this Bachelor thesis is to describe the causes of homelessness, the barriers of returning to normal life and the possibilities of social work with homeless people. The Bachelor thesis consists of two parts; theoretical and practical. The theoretical part is further divided into two smaller parts, which are divided into chapters. The first of these smaller parts deals with the general issue of homelessness, explanation of the concept of homelessness, typology of homelessness, social exclusion, causes of homelessness and the issue of living on the streets. The second part deals with the description of social assistance with emphasis on the corresponding forms in social work area. The theoretical part of the thesis is based on academic literature and other available resources that deal with the issues of homelessness and social work. The practical part of this thesis presents research that involves semi-structured interviews. The method chosen by the author is interviewing. The questions are presented to homeless people. Based on their answers, the author clarifies what prevents these people from returning to ordinary life. The methodological section describes the methods and strategies used in data collection, and the selection of respondents associated with the research.